

Udfordringer og muligheder for daginstitutioner i udsatte boligområder

April 2015

Udfordringer og muligheder for daginstitutioner i udsatte boligområder

Undersøgelsen er udført i 2015 af seniorkonsulenterne Niels Glavind og Susanne Pade, Bureau 2000. Stud. mag. Penille Glavind har medvirket ved interviews.

Undersøgelsen er udført på bestilling af

FOA – Fag og Arbejde

Henvendelser:

FOA – Fag og Arbejde

Staunings Plads 1-3

1790 København V

Tlf.: 46 97 26 26

Henvendelser vedr. undersøgelsens tekniske indhold til:

Bureau 2000

Skråplanet 29

3500 Værløse

Tlf.: 44 66 22 64. www.bureau2000.dk

Copyright: Bureau 2000

ISBN: 978-87-90771-63-8

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	3
Forord	5
1. Hovedresultater og perspektiver.....	7
1.1. Udsatte institutioner	7
1.2. Interviews med 23 institutionsledere.....	8
1.3. Sociale normeringer	10
2. De sociale og sproglige forskelle i danske daginstitutioner	11
2.1. De udsatte institutioner	11
2.2. Særlig støtte til institutionerne	15
3. Udfordringer og praksis i 23 institutioner i udsatte boligområder	19
3.1. Nogle facts:.....	19
3.2. Forældresamarbejde, netværk m.v.....	20
3.3. Sprogarbejde og tolke	26
3.4. Hverdagens krav	28
3.5. Samarbejde med andre	31
3.6. Krav til personalet.....	33
3.7. Kommunal støtte. Ønsker til forbedringer.	34
4. Sociale normeringer	38
København.....	38
Århus.....	39
Ålborg	39
Odense.....	39
Andre kommuner	40
Metode	42
Litteraturliste:.....	42

Forord

Daginstitutionerne kan ikke sikre børn lige muligheder i livet, men en målrettet og engageret pædagogisk indsats kan gøre en stor positiv forskel for udsatte børn og deres familier. Det illustreres tydeligt i denne rapport, som belyser udfordringer og muligheder i de knap 10 pct. af landets daginstitutioner, hvor en betydelig del af børnene er i en udsat position i kraft af deres sociale baggrund.

Arbejdet i disse daginstitutioner stiller store krav til det pædagogiske personale, hvis de skal sikre den nødvendige tryghed i børnenes hverdag i daginstitutionerne og opbygge et tillidsfuldt og godt samarbejde med forældrene. Det kræver, som det hedder i denne rapport, medarbejdere, der *vil* denne type arbejde, og det kræver ikke mindst god ledelse.

Samtidig kræver det, at rammerne for arbejdet er i orden, og de kunne mange steder være bedre. Der tildeles ganske vist ekstra ressourcer til tre ud af fire institutioner med mange udsatte børn, men gennemsnitligt bliver det ikke engang til 30 ekstra personaletimer pr institution. Med de mange ekstra opgaver, der skal løses i disse institutioner, tyder det derfor på, at den lidt bedre normering ikke giver væsentligt bedre muligheder, når det gælder den daglige tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde. Tiden, hvor en medarbejder er alene med en børnegruppe, er kun marginalt mindre end i institutioner med ganske få børn fra udsatte familier.

Når der fra alle sider af det politiske spekter gives udtryk for vigtigheden af at inkludere alle børn og betydningen af en pædagogisk indsats, der kan modvirke negativ social arv, vil det være på sin plads med politiske initiativer, der forbedrer rammerne for daginstitutionernes arbejde. I nærværende undersøgelse lægger de adspurgte ledere stor vægt på, at der skæres i projekter og i en del af kravene til dokumentation, der i betydeligt omfang opleves som overflødig og udtryk for manglende tillid overfor institutionernes ledelse og personale. Samtidig peges der på et behov for bedre personalenormeringer og mindre børnegrupper. Der er brug for mere tid, både til børnene og til det vigtige samarbejde med forældrene, og der er brug for at mindske arbejdspresset på det pædagogiske personale, der skal løse mange krævende arbejdsopgaver.

Der skal lyde en tak til alle bidragsydere til denne rapport. Forhåbentlig kan den være med til at give inspiration til det længe ventede børnepolitiske udspil fra regeringen og den kommende diskussion om, hvordan vi styrker kvaliteten af vores dagtilbud.

Jakob Sølvhøj
Formand for Pædagogisk sektor i FOA

1. Hovedresultater og perspektiver

1.1. Udsatte institutioner

Undersøgelsens formål er at sætte fokus på udfordringer og muligheder i daginstitutioner i udsatte boligområder.

Med udgangspunkt i den landsdækkende spørgeskemaundersøgelse "Daginstitutionernes hverdag 2015" er der gennemført en analyse af fordelingen af daginstitutioner i forhold til forskellige sociale og sproglige parametre:

- andel af børn fra hjem, hvor ingen af forældrene har en erhvervsuddannelse
- andel af børn, der taler et andet sprog hjemme end dansk
- andel af børn fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst.

Desuden ses på, hvilket boligområde, institutionerne ligger i.

Der er herefter foretaget følgende inddeling:

Gruppe 1. *Næsten ingen udsatte*: Institutioner, hvor alle tre parametre (tosprogede, svag uddannelsesbaggrund, overførselsindkomst) ligger på under 10 pct. af børnene. Disse omfatter 54 pct. af institutionerne.

Gruppe 2. *Nogle udsatte*: Institutioner, hvor en eller flere parametre er på over 10 pct., men hvor der ikke er to parametre, der er over 25 pct. Disse omfatter 37 pct. af institutionerne.

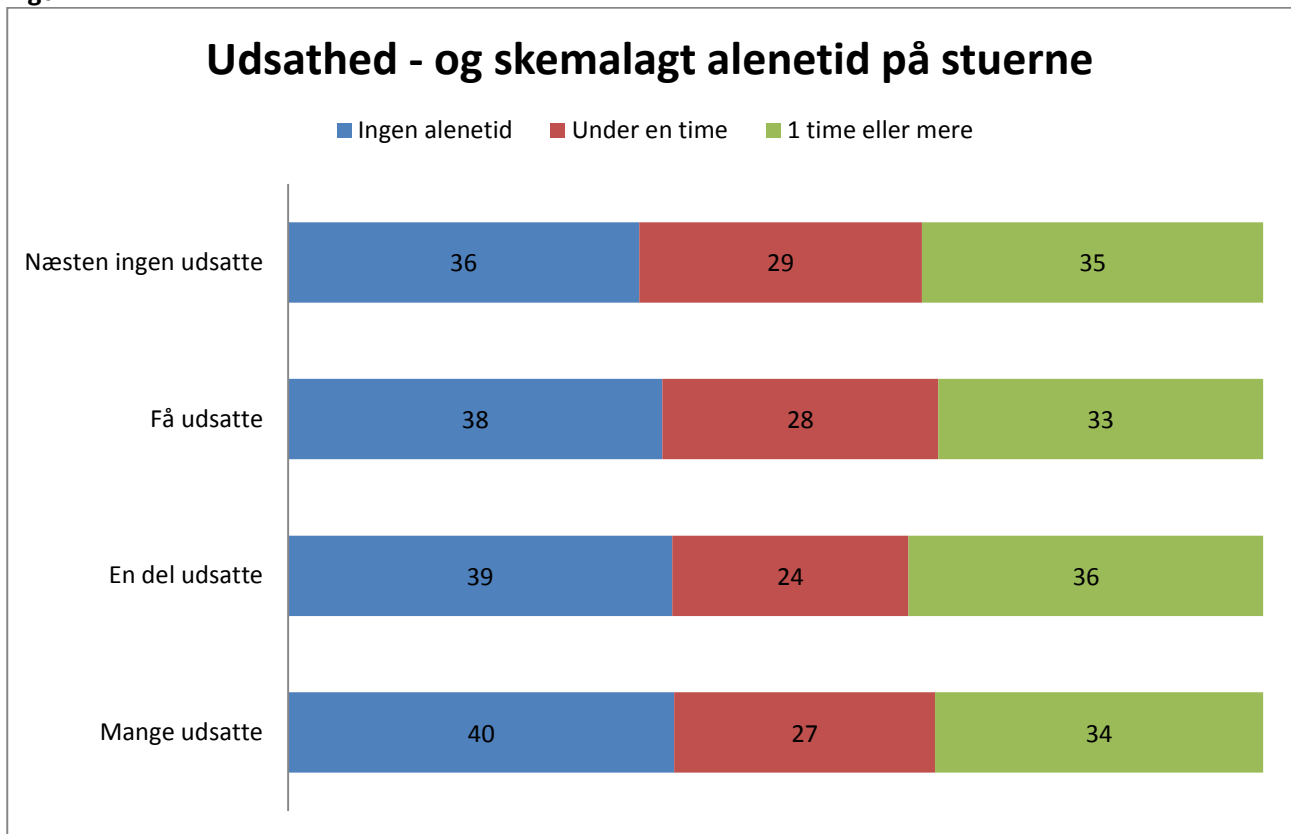
Gruppe 3. *En del udsatte*: Institutioner, hvor der to eller flere parametre over 25 pct. men ikke to parametre over 50 pct. De omfatter 7 pct. af institutionerne, svarende til 200-300 institutioner.

Gruppe 4. *Mange udsatte*: To eller alle tre parametre er over 50 pct. De omfatter ca. 2 pct. af institutionerne, svarende til knap 100 institutioner.

Institutioner med mange eller en del udsatte ligger helt overvejende i socialt boligbyggeri.

De vilkår institutionerne med mange eller en del udsatte arbejder under, er generelt ikke afgørende forskellige fra de vilkår, man finder i andre institutioner. Ganske vist har flertal af institutionerne fået bevilget ekstra bemanning, men de fleste steder er antallet af ekstra personaletimer beskedent (27 ugentlige timer i gennemsnit), men dem er der rigeligt brug for til fx ekstra sprogarbejde, samarbejde med myndigheder osv. Derfor ser man også, at de udsatte institutioner har omtrent samme muligheder som andre institutioner i forhold til hverdagens aktiviteter. Et eksempel herpå er antallet af skemalagte timer, hvor en medarbejder er alene med en børnegruppe, jf. Figur 1.

Figur 1.

Heller ikke gruppestørrelsen er væsentligt forskellig fra, hvad man ser i andre institutioner. Halvdelen af institutionerne med mange udsatte børn har mere end 20 børn i en børnehavegruppe.

1.2. Interviews med 23 institutionsledere

Bureau 2000 har kontaktet 23 institutioner, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen "Institutionernes hverdag 2015", og som opfylder følgende kriterier:

- 1) Institutionen ligger i et socialt boligbyggeri
- 2) Mindst halvdelen af børnene taler et andet sprog hjemme end dansk.

Der er gennemført besøg i tre institutioner, mens lederne i de øvrige institutioner er kontaktet for telefonisk interview. Et par af disse har kun haft tid til at give sporadiske oplysninger.

Det skal bemærkes, at det forholdsvis begrænsede antal interviews gør, at undersøgelsen ikke er en repræsentativ rundspørge. Det er en kvalitativ undersøgelse. Men på flere områder har alle eller næsten alle de interviewede institutionsledere oplevet de samme udfordringer og muligheder. Der er også i vid udstrækning et sammenfald i deres syn på børnenes og familiernes behov. Derfor er det Bureau 2000s opfattelse, at ledernes udsagn er et godt udgangspunkt for en diskussion af de udfordringer, denne gruppe institutioner står med.

Ved bearbejdningen af interviews'ene er lederne udsagn opdelt i temaer:

- Forældresamarbejde, netværk m.v.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

- Sprogarbejde og tolke
- Hverdagens krav: Tryghed, nærvær, faste rammer
- Samarbejde med andre
- Krav til personalet
- Støtte fra og ønsker til forbedringer

For hvert enkelt tema gennemføres en såkaldt SWOT-analyse, dvs. en diskussion af styrker, svagheder, muligheder og trusler.

Nogle hovedkonklusioner for de enkelte punkter er:

Forældresamarbejde, netværk m.v.: Samlet kan man sige, at daginstitutioner med mange udsatte familier har et stort potentiale for familie- og integrationsarbejde. Det blomstrer mange steder, men potentialet bliver ikke udnyttet så meget som det kunne på grund af manglende prioritering og ressourcer - muligvis fordi man i kommunen mener, man har andre instanser i den statslige og kommunale forvaltning til at tage sig af integrationsopgaver.

Sprogarbejde og tolke: Sprogarbejdet prioriteres alle steder højt. Generelt kan man sige, at det er vigtigt, at sprogarbejdet ikke opfattes som en isoleret indsats – at lære børnene dansk – men indgår i en ramme, hvor der kommunikeres på mange måder, også med forældrene.

Hverdagens krav: Tryghed, nærvær, faste rammer: Det er slående, at institutionerne uden undtagelse fremhæver tryghed og tillid som den helt afgørende værdi, hvor institutionerne kan gøre en forskel – hvis de får ressourcer til det. Der lægges vægt på faste rammer, fast persontilknytning, faste aktiviteter i langt højere grad end i andre institutioner. Det betyder også, at der må prioriteres flere ressourcer til en hverdag, hvor disse hensyn kan tilgodeses.

Samarbejde med andre: Samlet lægges der vægt på, at institutionerne inddrager forældrene og er med til at gøre dem trygge og kan være med i diverse forløb. Lokale socialrådgivere ønskes, mens socialforvaltningen ofte opleves som langsommelig.

Krav til personalet: Samlet peger besvarelsene på, at det er et krævende arbejde. Denne gruppe institutioner er afhængige af medarbejdere, der vil denne type arbejde, og som forstår at tackle udfordringerne uden at tage alle problemer med hjem. Det kræver bl.a. god ledelse.

Støtte fra og ønsker til forbedringer: Det er slående, at meget af den dokumentation og de projekter, der er sat i værk med henblik på at sikre kvalitet, af stort set alle ledere anses som kontraproduktive, idet de tager meget og unødvendig tid fra arbejdet med børnene og alene bruges "opad" i systemerne. En begrænsning af dokumentation og projekter kunne give et kvalitetsløft. Man vil godt dokumentere, men det skal give mening i forhold til børn og forældre. På sigt ønskes mindre børnegrupper med henblik på at sikre nærhed og tryghed for børnene.

Skemaet nedenfor er herefter et bud på en samlet SWOT-analyse.

Samlet SWOT-analyse for daginstitutioner i udsatte boligområder i skematisk form

<p>Styrker: Vinder familiernes tillid Sikrer tryghed og nærvær for børnene Sikrer forståelse for dansk institutionskultur Systematisk sprogarbejde Ansvarlige indberetninger i samarbejde med familierne</p>	<p>Svagheder: For store børnegrupper til børn med behov for tryghed Tidsspild til unødvendig dokumentation Langsommelig socialforvaltning Alenearbejde og dårlig normering</p>
<p>Muligheder: Stort potentiale for arbejde med netværk og integration Kan komme længere med de enkelte børns personlige og sociale udvikling gennem nærhed og tryghed</p>	<p>Trusler: Afhængighed af ildsjæle, engagement og god ledelse Omstruktureringer og projekter uden sammenhæng med de særlige udfordringer i institutionerne Besparelser Kommunal kontrol i stedet for tillid</p>

1.3. Sociale normeringer

Flere kommuner har indført såkaldt "sociale normeringer", dvs. principper, der sikrer ekstra personaleressourcer til institutioner med mange udsatte familier.

Bureau 2000 har undersøgt reglerne i nogle af de større kommuner, fx København og Århus. Der arbejdes med lidt forskellige modeller, og de ekstra personaletimer kan absolut mærkes i de pågældende institutioner. Set i forhold til de samlede daginstitutionsbudgetter er det dog forholdsvis begrænsede midler, der afsættes specielt til de udsatte institutioner.

2. De sociale og sproglige forskelle i danske daginstitutioner

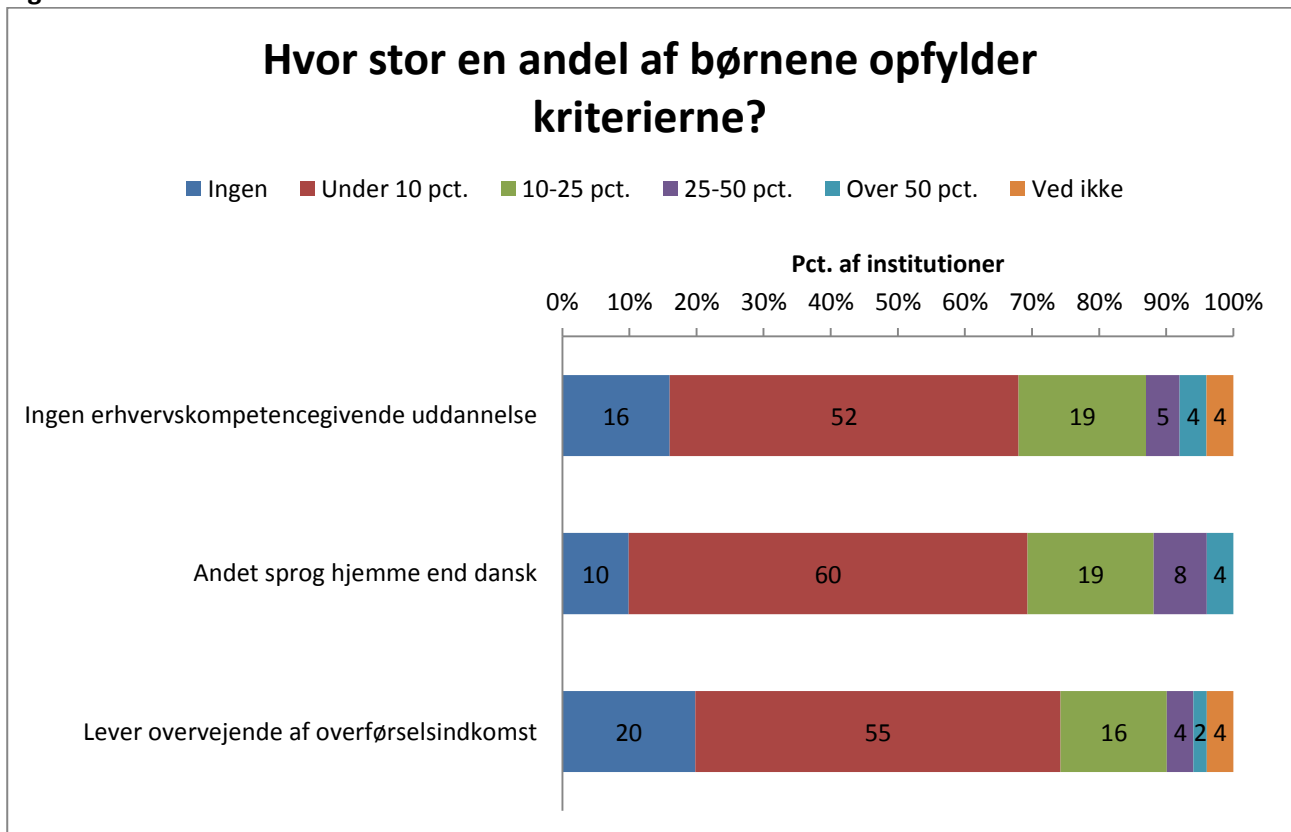
2.1. De udsatte institutioner

De sociale og sproglige forskelle mellem danske daginstitutioner kan belyses ved hjælp af undersøgelsen "Daginstitutionernes hverdag 2015". Her er lederne bl.a. blevet bedt om at vurdere, hvor stor en andel af børnene, der kommer fra:

- familier, hvor ingen af forældrene har en uddannelse, der giver erhvervskompetence
- familier, der taler et andet sprog hjemme end dansk¹
- familier, der overvejende lever af overførselsindkomst.

Figur 2 viser de overordnede svar.

Figur 2.

Det ses, at at der for alle tre parametre er et flertal af ledere, der enten svarer "ingen" eller "under 10 pct.". De fleste institutioner oplever med andre ord, at det store forældreflertal er uddannet, taler dansk og har arbejde.

¹ Det bemærkes, at lederne er blevet spurgt om andel af familier, der faktisk taler et andet sprog end dansk. I nogle af de (få) andre undersøgelser, der er lavet, anvendes børnenes herkomst, fx om de er indvandrere/efterkommere fra ikke-vestlige lande ifølge Danmarks Statistiks definition. Men dette er ikke altid sammenfaldende med, hvilket sprog familierne taler.

Som det fremgår af Tabel 1-3, er der en sammenhæng mellem de tre parametre, således at institutioner med fx mange familier, hvor ingen af forældrene har en erhvervsuddannelse, også har mange familier, der taler andet sprog hjemme end dansk. I mange tilfælde er det formentlig de samme familier.

Tabel 1. Institutioner fordelt på andel børn fra familier uden erhvervsuddannelse, og andel børn der taler andet sprog hjemme end dansk

Børn fra familier uden erhvervsuddannelse	Andel børn fra familier, der taler andet sprog hjemme end dansk				
	Under 10 pct.	10-25 pct.	25-50 pct.	Over 50 pct.	I alt
	Pct. af institutioner				
Under 10 pct	83	14	2	1	100
10-25 pct	45	36	16	3	100
25-50 pct	15	22	46	17	100
Over 50 pct	31	19	11	39	100
I alt	70	19	8	4	100

Tabel 2. Institutioner fordelt på andel børn fra familier uden erhvervsuddannelse, og andel børn der er fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst

Børn fra familier uden erhvervsuddannelse	Andel børn fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst				
	Under 10 pct.	10-25 pct.	25-50 pct.	Over 50 pct.	I alt
	Pct. af institutioner				
Under 10 pct	95	5	0	0	100
10-25 pct	45	52	3	0	100
25-50 pct	8	54	36	3	100
Over 50 pct	33	6	31	31	100
I alt	78	17	4	2	100

Tabel 3. Institutioner fordelt på andel børn der taler andet sprog hjemme end dansk, og andel der er fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst

Børn der taler andet sprog hjemme end dansk	Andel børn fra familier, der overvejende lever af overførselsindkomst				
	Under 10 pct.	10-25 pct.	25-50 pct.	Over 50 pct.	I alt
	Pct. af institutioner				
Under 10 pct	83	14	2	1	100
10-25 pct	45	36	16	3	100
25-50 pct	15	22	46	17	100
Over 50 pct	31	19	11	39	100
I alt	70	19	8	4	100

Selv om de tre parametre i vidt omfang følges ad, er der dog undtagelser. Eksempelvis er der institutioner for det tyske mindretal og fransk- og engelsktalende institutioner, hvor man ikke vil tale om "udsatte" familier.

Der er derfor konstrueret en inddeling af institutionerne efter socio-sproglige kriterier, hvor flere kriterier inddrages. Inddelingen er foretaget således:

Gruppe 1. Næsten ingen udsatte: Institutioner, hvor alle tre parametre (tosprogede, svag uddannelsesbaggrund, overførselsindkomst) ligger på under 10 pct. af børnene.

Gruppe 2. Nogle udsatte: Institutioner, hvor en eller flere parametre er på over 10 pct., men hvor der ikke er to parametre, der er over 25 pct.

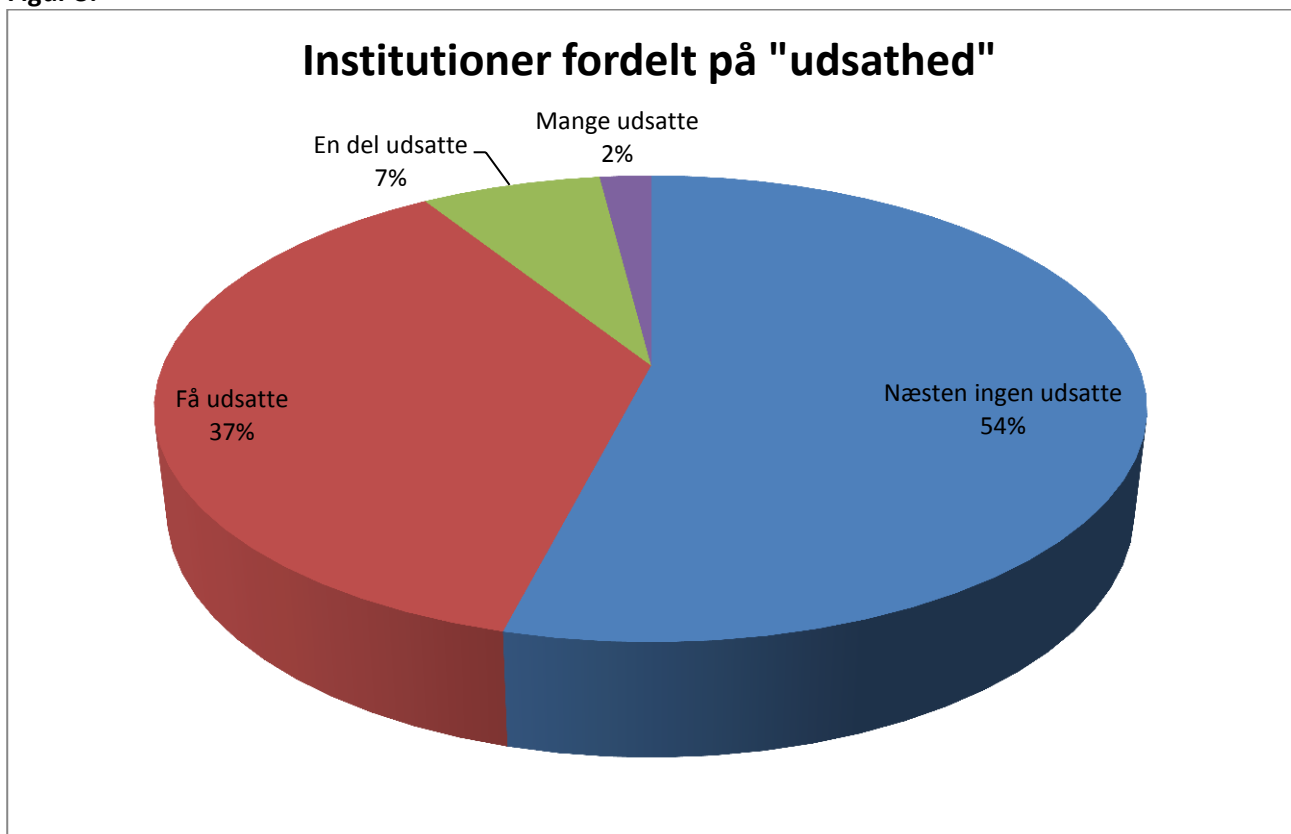
Gruppe 3. En del udsatte: Institutioner, hvor der to eller flere parametre over 25 pct. men ikke to parametre over 50 pct.

Gruppe 4. Mange udsatte: To eller alle tre parametre er over 50 pct.

Det skal understreges, at inddelingen bygger på nogle ret grove kriterier, og at der kan være store forskelle inden for grupperne. Eksempelvis kan der være stor forskel på familier, der lige er kommet til Danmark, og familier, der har boet her i generationer.

Figur 3 viser herefter, hvordan institutionerne fordeler sig på "udsathed" efter denne gruppering.

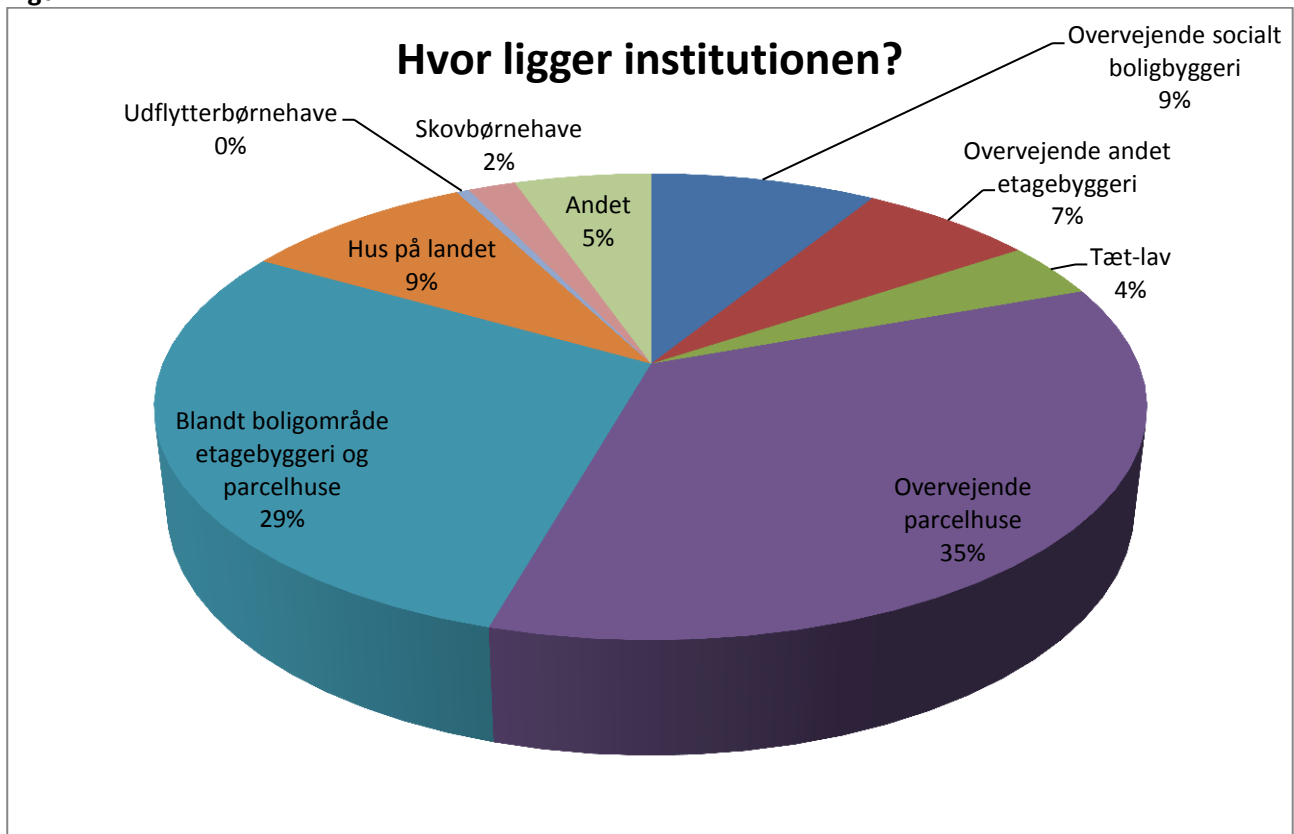
Figur 3.

Det ses, at kun ca. 10 pct. har "en del" eller mange udsatte efter denne definition.

Lederne er også blevet spurgt om, hvilken type af boligområde, institutionen ligger i. Svarfordelingen fremgår af Figur 4.

Figur 4.

Det ses, at de fleste institutioner ligger i et boligområde, som overvejende består af parcelhuse, eller som består af en blanding af parcelhuse og etagebyggeri. 16 pct. ligger i etagebyggeri, heraf 9 pct. i socialt boligbyggeri.

Gruppen "andet" omfatter bl.a. nogle naturbørnehaver, institutioner på landet eller i smålandsbyer, samt nogle institutioner i meget blandet bebyggelse.

Tabel 4 viser sammenhængen mellem "udsathed" og boligtype:

Tabel 4. Institutioner fordelt på boligtype og andel udsatte

	Næsten ingen udsatte	Få udsatte	En del udsatte	Mange udsatte	I alt
	Pct. af institutioner				
Overvejende socialt boligbyggeri	4	41	34	21	100
Overvejende andet etagebyggeri	51	45	4	0	100
Tæt-lav	58	26	13	3	100
Overvejende parcelhuse	77	21	1	0	100
Blandt boligområde etagebyggeri og parcelhuse	37	53	10	0	100
Hus på landet	49	49	1	0	100
Udflytter- og skovbørnehave	79	16	5	0	100
Andet	63	35	2	0	100
I alt	54	37	7	2	100

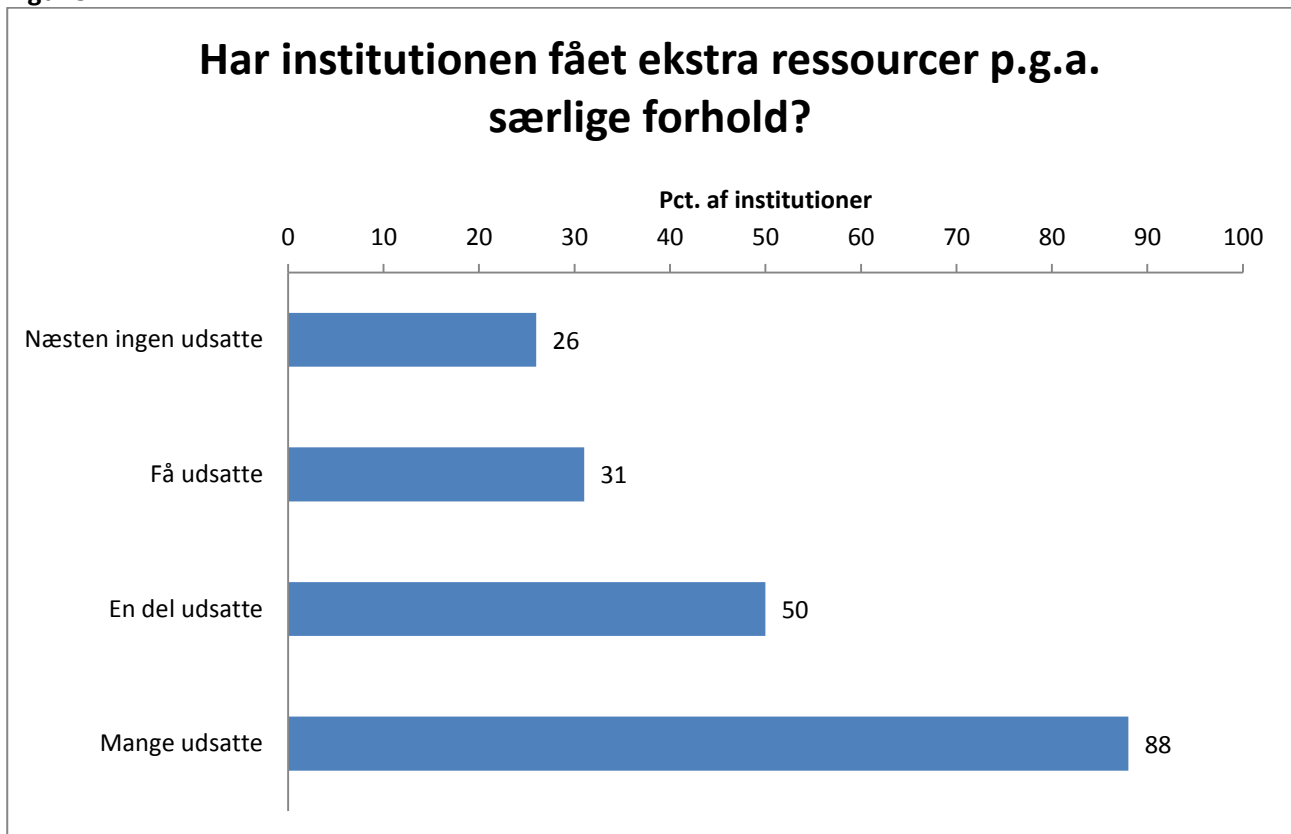
Det ses, at det navnlig er i det sociale boligbyggeri, at man finder en stor andel af institutioner med mange udsatte børn. Det kan løst anslås, at der er ca. 100 institutioner i hele landet, som er meget udsatte efter ovenstående definition, og at ni ud af ti af de 100 institutioner ligger i socialt boligbyggeri. 200-300 institutioner kan anslås at have "en del udsatte" familier. Også her ligger et flertal i socialt boligbyggeri.

2.2. Særlig støtte til institutionerne

Særlig støtte til en institution kan gives af mange grunde, fx børn, der har handicap eller har brug for en særlig indsats af andre grunde. Nogle steder gives støtte på grund af den sociale, etniske eller sproglige sammensætning af børnegruppen.

31 pct. af alle danske daginstitutioner har ifølge institutionsrundspørgen fået ekstra personale på grund af særlige forhold. Som det ses af figur 5, er det især institutioner med mange udsatte, der får ekstra timer.

Figur 5.

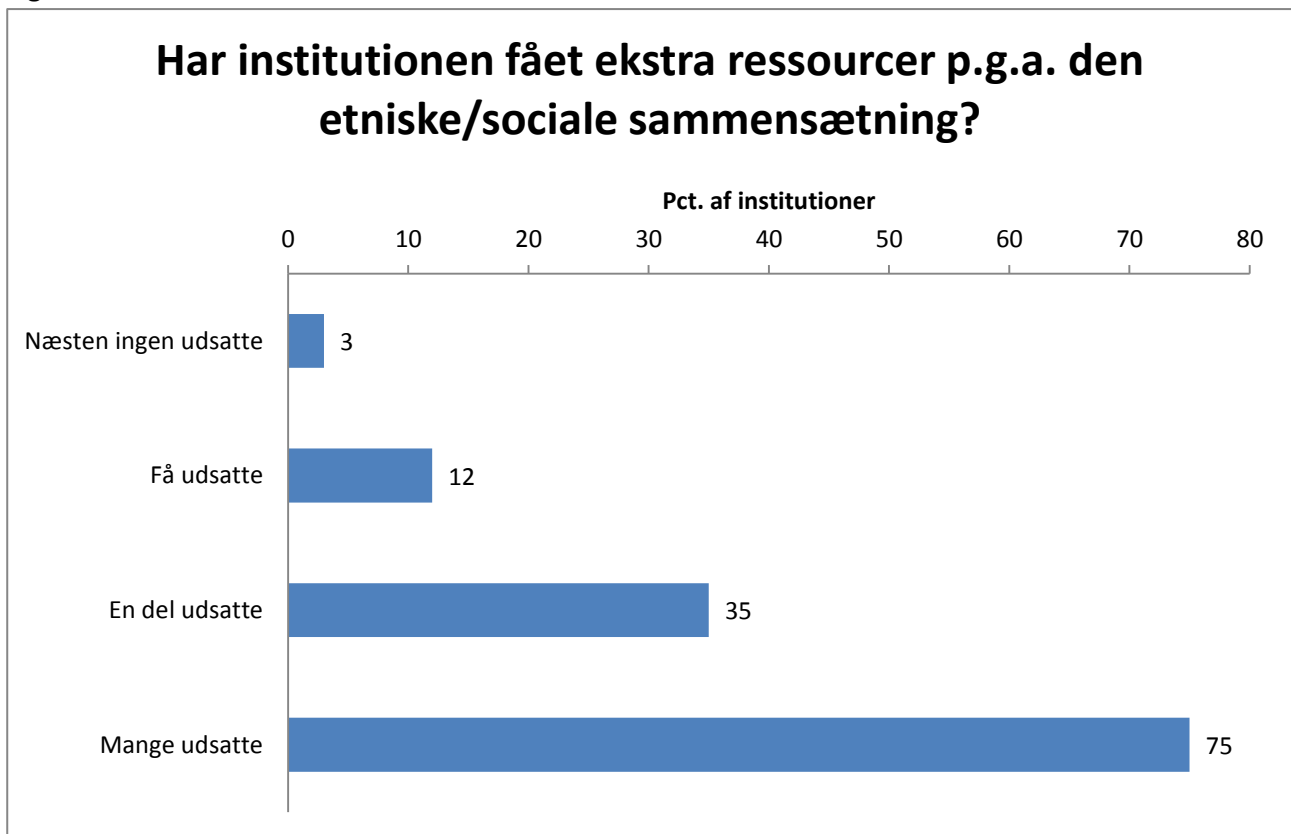

Det mest almindelige er støtte bevilget i forhold til enkeltbørn, som har handicaps eller i øvrigt har brug for en særlig indsats. 14 pct. har ekstra personale af sådanne grunde. 10 pct. får ekstratimer p.g.a. børnegruppens/familiernes etniske/sociale sammensætning, mens 5 pct. får timer p.g.a. særlige bygningsmæssige forhold. 4 pct. har ekstratimer af andre grunde.²

Som det fremgår af figur 6, er det især institutioner med mange udsatte familier, der får støtte med baggrund i den etniske og sociale sammensætning.

² Fx funktioner i forhold til dagplejen, udvidet åbningstid. En institution kan have ekstratimer af flere grunde.

Figur 6.

Selv om der er mange udsatte institutioner, der får ekstra støtte, er antallet af ekstratimer som oftest beskedent. For alle institutioner udgør de ekstratimer, der udløses af særlige forhold (incl. af handicappede børn m.v.) 2,1 pct. af bemanningen (jf. tabel 5). For institutioner med mange udsatte, udgør ekstratimerne 6 pct. af bemanningen (27 ugentlige personaletimer i gennemsnit for disse institutioner).

Tabel 5. Ekstratimer i pct. af bemanningen i institutioner med forskellig udsathed.

Hvor mange udsatte	Ekstratimer i pct. af bemanning
Næsten ingen udsatte	1,8
Få udsatte	1,8
En del udsatte	3,7
Mange udsatte	6
I alt	2,1

Den forholdsvis lille ekstrabemanning betyder formentlig, at alle ekstra timer går til egentlige ekstraopgaver (fx ekstra sprogarbejde, forældresamtaler). Derimod har institutioner med mange udsatte familier ikke bedre muligheder end andre institutioner, når det gælder tilrettelæggelsen af hverdagen. Fx synes de ikke at have bedre muligheder end andre for fx at undgå at skemalægge tid, hvor en medarbejder er alene med en børnegruppe. Tabel 6 viser dette.

Tabel 6. Skemalagt tid alene med en børnegruppe i institutioner med forskellig andel af udsatte

Hvor mange udsatte	Ingen alenetid	Under en time	1 time eller mere	I alt	N
	En time eller mere				
Næsten ingen udsatte	36	29	35	100	376
Få udsatte	38	28	33	100	255
En del udsatte	39	24	36	100	49
Mange udsatte	40	27	34	100	15
I alt	37	28	18	100	695

3. Udfordringer og praksis i 23 institutioner i udsatte boligområder

Bureau 2000 har kontaktet 23 institutioner, som har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen "Institutionernes hverdag 2015", og som opfylder følgende kriterier:

- 1) Institutionen ligger i et socialt boligbyggeri
- 2) Mindst halvdelen af børn taler et andet sprog hjemme end dansk³

3.1. Nogle facts:

18 af de 23 institutioner får ekstra personaletimer på grund af deres særlige forhold, mens fem ikke får ekstra personale. I gennemsnit får de 23 institutioner 24 ekstra personaletimer pr. uge.

Geografisk fordeler institutionerne sig som vist i Tabel 7.

Tabel 7. Interviewede institutioner fordelt på kommuner

Kommune	Antal institutioner
Ballerup	1
Esbjerg	1
Fredensborg	1
Gladsaxe	1
Greve	1
Hvidovre	1
København	3
Køge	1
Odense	3
Randers	1
Roskilde	1
Rødovre	1
Aalborg	1
Aarhus	6

17 af de 23 institutioner er 0-6 års institutioner. Tre er børnehaver. En er en vuggestue, mens to institutioner har både børnehave- og fritidshjemsbørn.

16 er med i område/klyngeledelse, mens 7 ikke er det.

Et flertal har skemalagt tid, hvor en voksen er alene med børnegruppen.

³ Andre kriterier har været overvejet, men som det fremgår af det forrige afsnit er der i vid udstrækning et sammenfald mellem institutioner med fx mange tosprogede og institutioner med mange forældre uden erhvervsuddannelse.

Godt halvdelen af institutionerne har mere end 20 børn i en typisk børnehavegruppe.

3.2. Forældresamarbejde, netværk m.v.

Et flertal af børnene i alle institutioner taler et andet sprog hjemme end dansk, men den sociale sammensætning er i øvrigt meget forskellig, når man kommer tættere på. Nogle steder har man mange udsatte familier, nogle steder er der store forskelle inden for forældregruppen.

Vi har 20 forskellige sprog, men forældregruppen er i øvrigt meget forskellig. Mange er veluddannede, men der er også mange helt uden uddannelse. Det giver en meget uhomogen børnehvergruppe. Vi må møde familierne, hvor de er. Vi må se på hvem der kommer ind af døren, og det er ikke nødvendigt etnicitet, der gør forskellen. Det er kulturel baggrund. Der er desuden mange unge forældre. Det er en god ting, men kræver også, at man arbejder på en særlig måde.

Vi har også familier med få ressourcer, så vi er udfordret på mange ting. Men vi har også ressourcestærke familier. Det stiller store krav til pædagogerne. Nogle forældre er meget bevidste og stiller krav til børnenes udvikling, og på den anden side er der en forældregruppe, som fokuserer meget på basale behov og egentlig ikke stiller pædagogiske krav til, hvad der sker i løbet af dagen. Pædagogerne skal være bevidste om de meget forskellige forventninger, samtidig med, at den dagligdags snak med forældrene kan være besværlig på grund af sproget.

Noget af det, der gør forskellen, er, hvor længe familien har været i Danmark. Nogle institutioner har overvejende familier, der har boet i Danmark i et par generationer. Og selv om de ikke taler dansk hjemme, kender de det danske samfund og dansk tankegang rimeligt godt. Omvendt finder man asylsøgere, som endnu ikke har opnået varig opholdstilladelse. Denne gruppe har ofte få midler at leve for og svage netværk – de kender mest det danske samfund via myndighederne. Samtidig kan de have traumatiske oplevelser fra fx flugt tæt på. Det siger sig selv, at det kræver en stor indsats at sikre, at denne gruppe og børn falder til i daginstitutionen og blandt familierne.

Fattigdom?

Bureau 2000 har spurgt, om institutionerne oplever tegn på fattigdom. Fattigdom kan vise sig på mange måder, fx dårlig beklædning, få muligheder for oplevelser, ringe kost. Som hovedregel er der dog ikke så mange synlige tegn på fattigdom.

Et par institutioner nævner dog, at nogle af madpakkerne sidst på måneden kan bære præg af, at familien mangler penge.

Tøj - særligt fodtøj - er fx for småt tøj eller ikke varmt nok. Børnene ved godt, de er fattige. Mange "kommer til" at låne de andre børns tøj. Vi har måttet købe noget til børnene, fx vanter. Problemet er ofte, at videreformidle til forældrene, hvad der er brug for. Jeg oplever ikke, at det er blevet værre de sidste år, det er det samme.

Nogle har ikke varmt nok tøj. Nogle har svære vilkår og mangler netværk.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Nogle få børn mangler fx vintertøj og sko til det kolde vejr. Derimod får børnene rigtig meget legetøj.

Vi ser familier, hvor det er svært at få pengene til at række. Men egentlig mangel på fx mad ser vi ikke. Hos nogle få kan vi se, når det er sidst på måneden – men de klarer det. Vi kan også se, at kvoteflygtninge er bedre hjulpet end de andre fx forældre fra asylcentre. De kender ofte kun personalet i institutionen. Den gruppe har brug for hjælp.

En del institutioner vejleder om hensigtsmæssig beklædning.

Tøjet er rimeligt, men vi skal være opmærksomme på, om de har valgt det rigtige tøj. Vi må vise forældrene med billeder, hvad de skal have med på tur. Vi laver fx billeder, der forklarer at man ikke skal have bodystocking på.

Hvis vi forklarer, hvad børnene mangler får de det, de er klædt på til årstiden. Alle prøver at lytte. De vil det, der foreslås. De vil ikke stikke ud.

Flere steder hjælper institutionerne med tøj:

Vi har ekstra flyverdragter, hvis det går galt.

Vi har lavet en brugtbørs. Man kan komme med tøj, og man kan tage. Det bliver brugt. Forældrene er rigtig glade for ordningen. Enkelte familier lærer vi at købe tøj.

Den form for fattigdom, som vækker størst bekymring i institutionerne, er dog fattigdom i form af familier, der er låste i deres situation, uden netværk og oplevelsesmuligheder. En institution nævner en enlig somalisk mor, som ikke taler andre sprog end somalisk, som derfor ikke kan snakke med personalet, og som heller ikke kender andre i nærområdet, hun kan tale med.

Vi har en del familier, der ikke taler dansk på trods af, at de har boet det samme sted i 20 år. Mange af familierne giver udtryk for ensomhed, og institutionen bliver supplement for det ikke eksisterende netværk. Dem, de primært taler med, er medarbejderne. Det trækker tid fra det øvrige pædagogiske arbejde. Her går der fx også tid til "familieture" og lignende. Vi har fire familier, der bor på krisecenter, blandt andet på grund af hjemløshed. Det er helt bestemt blevet værre, specielt i løbet af de seneste 7-8 år.

Nogle gange ser vi tegn på fattigdom. Der kan være oplevelsesfattige børn, der højst kommer ud til det lokale center, men den basale omsorg er god.

I det følgende gennemgås de udfordringer, institutionerne står over for i tematiseret form, idet udsagn og iagttagelser fra institutionerne diskuteres ud fra følgende temaer:

- Forældresamarbejde, netværk m.v.
- Sprogarbejde og tolke
- Hverdagens krav: Tryghed, nærvær, faste rammer
- Samarbejde med andre.
- krav til personalet
- Støtte fra og ønsker til kommunen

For hvert enkelt tema gennemføres en såkaldt SWOT⁴-analyse, dvs. en diskussion af styrker, svagheder, muligheder og trusler.

Familie- og netværksarbejde

Forældresamarbejdet har i de fleste af institutionerne en helt anden karakter – og fylder meget mere – end i de fleste daginstitutioner. Det er slående, at mange af institutionerne medvirker til et helt grundlæggende integrationsarbejde, som ikke er blandt daginstitutionernes traditionelle opgaver, men som har helt afgørende betydning for familierne – og dermed naturligvis også for børnene. Der er mange engagerede ildsjæle involveret i dette arbejde.

Der er en del udsagn, som går igen fra institution til institution. Eksempelvis vigtigheden af, at man opnår forældrenes *tillid*, og de udfordringer, der ligger i at give forældrene kendskab til og forståelse for dansk institutionskultur. I en del af de interviewede institutioner arbejder man med at etablere netværk og hjælpe forældrene i forhold til løsning af hverdagsproblemer i det danske samfund. Der er dog stor forskel på, hvor langt man er kommet her. Det hænger bl.a. sammen med institutionens ressourcer. Det generelle indtryk er, at forældrene meget gerne *vil* et samarbejde, selv om det kan knibe med kommunikationen.

Tillid

Mange institutioner betoner som nævnt opbygning af *tillid* som en central forudsætning for forældresamarbejdet.

Vi har vel ca. 150 forældresamtaler om året. Altså et par stykker pr. barn. I de mere alvorlige møder deltager leder eller souschef, men samarbejde er jo noget man bygger op. Det er i høj grad er båret af, at man kommer hinanden i møde. Det tager lang tid for mange forældre at opbygge tillid, men de vil gerne, specielt når de opdager, at personalet også nærer omsorg for barnet. Men hvis der er mange problemer i hjemmet, kan det være svært at håndtere.

Der er selvfølgelig kulturelle og sproglige udfordringer, selv om familierne har været her rigtig lang tid. Men først og fremmest handler det meget om tillid, og at forældrene forstår, hvad vi gør i institutionerne i forhold til sprog og kultur. Det er vigtigt, at forældre kender personalet. Derfor er det godt, at vi har været her i rigtig mange år, og at det også gælder for mange af forældrene.

Garderobesnakken er meget vigtig. Forældre kan godt drikke en kop kaffe. Det er med til at skabe tillid. Det er vigtigt, at forældrene har en ide om, hvad daginstitutionen er og bliver inviteret indenfor. Det er også vigtigt, at børnene også kender de andres forældre.

Der hvor der er problemer, trækker vi hurtigt familierne ind. Ofte viser det sig, at forældrene også har en bekymring, og så har vi et samarbejde. Det kan være lidt svært for enkelte familier at forstå den danske institutionskultur, fx at børnene leger ude, og at de så tidligt lærer at spise selv. Men når det er på plads, så kan vi starte samarbejdet op. Mange familier kommer fra steder, hvor de har oplevet mange grimme ting, og fra systemer, hvor de ikke kunne stole på myndighederne. Derfor skal vi arbejde meget på at skabe tillid. Men det lykkes, nogle gange hurtigere end andre. Det kræver også mange ressourcer, når der fx skal være tolk. Det tager tid, både at bestille og i forbindelse med selve samtalelen.

⁴ Strength, Weakness, Opportunities, Threats.

Vi arbejder meget med at skabe tryghed og tillid. Overordnet synes jeg faktisk, vi har forældre med god forældreevne. Der er selvfølgelig familier, hvor der er problemer, men sådan er det jo også i andre institutioner i kommunen. Men kulturen er fx anderledes. Jeg oplever, at forældrene er meget omsorgsfulde over for børnene. De er meget lydhøre og interesserede i, at deres børn udvikler sig. De fleste har uddannelse og arbejde. Jeg har ikke forældre, der ikke kan læse. Alle har haft skolegang og kan både læse og skrive. Vi har en bog hvor vi kan oversætte til somalisk. Vores somaliske forældre har vi kendt i 18 år, og de er velfungerende. Når man kender familierne godt, kan vi sikre god tryghed. Og alle forældre vil jo det bedste for deres børn.

Forståelse for institutionskulturen

En del af forældrene har baggrund i en kultur, hvor man har et andet syn på opdragelse og forholdet mellem voksne og børn. Det kan fx være opdragelsestraditioner, som personalet måske finder "overbeskyttende".

Der er ikke den store forskel på de forskellige gruppers syn på børn, men en lidt forskellig holdning til, fx at komme på legepladsen i al slags vejr. Men alle forældrene er meget bevidste om, at børnene skal kunne klare sig i skole, og at det derfor er vigtigt, at børnene går i daginstitution.

Nogle forældre tolker det, som om vi ikke passer på børnene, hvis de falder på legepladsen. De har svært ved at forstå, at børnene skal gøre deres egne erfaringer. I nogle kulturer ser man børn som små rigtigt længe, og i deres kultur er "selvhjulpenhed" mangel på omsorg.

En del af det sproglige og pædagogiske arbejde ligger i forhold til forældrene. Vi forsøger fx at forklare, hvad forskellen er mellem at snakke med sit barn og snakke til sit barn, da der lader til at være en kulturel forskel på, om man taler til i stedet for med. Vi involverer i høj grad forældrene i institutionens aktiviteter, fx via workshops, hvor vi fx viser forældrene, hvad en sprogvurdering er, så de får lov til at opleve det. Vi holder håndgribelige forældremøder og bruger mange konkrete i det pædagogiske arbejde - særligt visuelt. På den måde favner vi både børn og voksne. Vi arbejder også med de mange udbredte misforståelser. Når det fx gælder tøj, er der mange forældre der ikke kan forstå nødvendigheden af, at man fx skal have udetøj med, når man skal i skoven – eller måske bare har svært ved at forstå, at man overhovedet skal i skoven. Det kan godt være tungt i hverdagen.

Hvis børnene har behov for at komme mere i bad, kunne vi godt bade dem i institutionen, men vi vælger altid at tage en samtale med forældrene om, at de skal gøre dette i hjemmet.

Der kan være forældre, der bliver vrede, hvis børnene slår sig, så er det er meget vigtigt, at ledelsen går ind og er markant.

Sproglige barrierer gør det svært at holde den gode dialog med forældrene. De viser sig også i de pædagogiske og pasningsmæssige uenigheder med forældrene. Vi har 7-8 forskellige nationaliteter repræsenteret.

Der er behov for at stille øgede krav til forældre. Forældrene skal involveres og mere på banen. Vi skal stille krav om øget samvær med børnene og deltagelse i børnenes liv og fx kræve, at forældrene SKAL komme til forældremøderne. Eller at forældrene skal holde fri med

barnet, at de skal hjælpe med lektiehjælp mv. Altså at give forældrene rollen og følelsen af, af de har ansvaret for deres børn. Men det er et problem, der er berøringsangst over for.

Netværk

En del af institutionerne har som nævnt påtaget sig at være netværk for familierne – eller indgå i deres netværk.

For en del forældre er vi deres netværk - dem de kender. Vi bruger meget tid på forældrevejledning. Det nytter.

Forældrene bruger børnehaven som værested. Forældrene har egen nøgle og bruger den til mange ting, egne fødselsdage, fællesspisning.

Gensidig respekt er vigtig, og det er fantastisk vigtigt med netværk og viden om, hvordan kommunen og samfundet fungerer. Man skal tage sig af forældrene hver dag. Fx har vi haft vælgermøde, hvor alle politikerne kom. Forældre vil altid det bedste for deres børn, uanset tro og kulturelle livsvilkår. Vi har haft forældreseminar om opdragelse, sengetid, tøj, skoleparathed, sociale kompetencer mv. Vi havde også fx en lørdag med stor succes og en god foredragsholder, og vi har haft bådtur på kanalerne, hvor forældrene en dag fik vist hovedstaden frem.

Vi søger at skabe faste rammer for forældrene, bl.a. via cafeaftner. Den "opdragelse" af forældre, der sker, skal sikre, at alle har viden om bl.a. danske forhold. Forudsætningen for, at det kan lykkes, er trykke forældre. Det er vigtigt, at pædagogerne hører og opfatter børnenes signaler tidligt. Nærvær og forståelse kan etableres, men det kræver ressourcer.

Der er behov for at få forståelse for, hvordan vi sikrer, at forældrene bakker op. Der mangler gode muligheder for, at vi kan give forældrene forståelse for vigtigheden af, hvad barnet skal kunne. En mulighed kunne være forældregrupper, fx max 5 forældre med en fagperson. Det gælder om at finde en form, hvor vi ikke bare løfter pegefingeren.

Der er imidlertid stor forskel på, hvor meget institutionerne påtager sig i forhold til at være netværk. Ikke alle steder har man overskud til denne opgave, og det er også kun få steder, at man fra kommunens side direkte lægger op til, at det er noget, institutionen skal påtage sig. Flere institutioner understreger, at det også er en glæde at komme tæt på forældre med meget forskellig baggrund.

Dagligdags hjælp

En del institutioner påtager sig opgaver med at vejlede forældrene med praktiske problemer i dagligdagen.

Institutionen har også opgaver med at forklare forældrene om fx NemId, opskrivning, fripladser, betaling af regninger.

Personalet giver fif til forældrene. Tip til hvad de kan lave i lokalområdet - lære dem, at man godt kan komme let til ting i området. Vi skal hjælpe, og hvis det gør det lettere for forældrene, så gør vi det. Vi rådgiver også om fx sengetid. Vi ser forældrene hver dag, i

gangen eller på kontoret. Nogle laver vi aftaler med hver 14. dag, om fx at læse. Og det følger vi op på.

En af de ting, vi må hjælpe forældrene med, er fx ansøgninger om økonomiske fripladser gennem Borger.dk.

Vi har mange forældre med store udfordringer, og vi er ofte socialkontor. Vi har ingen socialrådgiver tilknyttet, men foretager ca. 15-20 underretninger om året. Vi bruger også megen tid på sprogarbejde og på integration i bred forstand, fx at fortælle om, hvad en dansk daginstitution er, vort børnesyn. Det giver mange ekstra opgaver. Vi tager også meget ud, så børnene kan opleve mere end det lokale center, som er deres daglige verden. Det er vigtigt at lave mindre grupper i løbet af dagen. 25 børn på stuerne er for mange.

Også her synes der at være store forskelle på institutionerne – bl.a. afhængigt af de ressourcer, man har det enkelte sted.

SWOT-analyse

I figuren neden for præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. forældresamarbejde

<p>Styrker: Institutionerne møder børn og forældre hver dag og kender de enkelte familier på en anden måde end andre danske institutioner/myndigheder. Ved at vise, de vil det bedste for børnene, opnår de forældrenes tillid.</p>	<p>Svagheder: Det ses sædvanligvis ikke som personalets opgave at gå ind i familierelaterede problemstillinger. Det har man myndigheder og socialrådgivere til. Derfor får de færreste institutioner ressourcer hertil. Institutionerne må desuden som regel selv sætte sig ind i de anderledes kulturer.</p>
<p>Muligheder: Hvis man satser målrettet på forældresamarbejde og styrkelse af netværk, kan man komme længere i integration og i et samarbejde med forældrene om at sikre gode udviklingsmuligheder for det enkelte barn.</p>	<p>Trusler: Et godt forældresamarbejde fordrer trygge relationer, hvor forældrene fx oplever, at de kender lederen. Institutionssammenlægninger og store og hierarkiske institutioner er en fare, ligesom stor personaleudskiftning og almindelig ressourcemangel.</p>

Samlet kan man sige, at daginstitutioner med mange udsatte familier har et stort potentiale for familie- og integrationsarbejde. Det blomstrer mange steder, men potentialet bliver ikke udnyttet så meget som det kunne på grund af manglende prioritering og ressourcer - muligvis fordi man i kommunen mener, man har andre instanser i den statslige og kommunale forvaltning til at tage sig af integrationsopgaver.

3.3. Sprogarbejde og tolke

I alle de besøgte institutioner spiller sprogarbejdet en central rolle. Og hvis børnene begynder i institutionen i tide, lærer de dansk af hinanden. Som hovedregel synes sprogarbejdet at fungere godt i institutionerne.

På en måde er det en gave, at der er så mange tosprogede, og at vi har mangfoldighed med 25 nationaliteter i en børnehave på 40 børn og 47 børn i fritidshjem. De mange nationaliteter gør, at der kun er få af hvert sprog, og derfor lærer de hurtigt dansk. Tolke bruges i forhold til forældre. Børnene lærer af mangfoldigheden.

Sprogtest viser, at alle kan komme i almindelig børnehaveklasse klasse med ekstra dansk, og ikke behøver modtageklasse. Men hvis vi skal nå det, skal vi have børnene fra børnehavestart.

Der er klart overvægt af tosprogede – ca. 85 pct., spredt på ca. 25 nationaliteter. Der er mange børn der er sprogfattige, når de skal starte i skole. Derfor er der også mange børn, hvis skolestart bliver udsat, netop af sproglige grunde. Vi ser tit børn, som kommer til institutionen i en sen alder, fx femårige, der kommer lige til Danmark, som på trods af, at vi udsætter skolestart, ikke formår at komme op på det sproglige niveau de har brug for ved skolestart. Derfor er der stort fokus på sprog. Det er alfa og omega for at give børnene det løft, som de har brug for.

Hvis man kun ser på sprog har 85 -90 pct. et andet modersmål en dansk, og der er 14 nationaliteter. Men de mange sprog er også en fordel, for det fælles sprog bliver dansk. Alle er tvunget til at lære dansk, hvis de vil være med i legen. De mange sprog betyder også, at der ikke dannes klikker. Men for det enkelte barn kan starten i institutionen være meget svær.

Vi har mange forskellige kulturer og 17 forskellige sprog. Vi fokuserer rigtig meget på forældrene. Personalet er uddannet til at tage sig af mange forskellige sprog og til at håndtere/kommunikere på mange forskellige sprog. Men forståelse og vilje er det vigtigste. Forældrene må mødes, hvor de er, og vi må sikre, at de bliver set. De skal mærke tryk og nærvær.

Tolke og daglig kommunikation

Når det gælder forældrene, bruger en del institutioner tolke. I sagens natur kan det dog kun lade sig gøre i forbindelse med egentlige forældrekonsultationer – ikke i forbindelse med den løbende kommunikation, garderober snak m.v.

Der er dog en betydelig forskel på, hvordan samtalerne foregår. Enkelte besøger så vidt muligt familierne hjemme. Andre steder er der i højere grad tale om traditionelle forældresamtaler.

Vi tager på hjemmebesøg med tolke. Dette er vi lige begyndt på. Det er enormt givende, da det giver en bedre forståelse pædagog og familie imellem, når pædagogerne lærer familien at kende. De får et indblik og forståelse i børnenes baggrund. Det er særlig vigtigt, hvis det drejer sig om familier, der har været præget af krig eller siddet i flygtningelejre, og forældrene syntes det er enormt fedt at vise deres hjem frem, vise billeder mv. og ved hjælp af tolke give pædagogerne et indblik i deres baggrund.

Vi kan tale med 90 pct. af forældrene. Forældremøder kan være udfordrende – tre sprog, der kræver tolke - foruden danske forældre. Det kræver tålmodighed. Vi har tolke til forældresamtaler ca. en gang om ugen og kan godt få de tolke, vi har brug for. Men garderobesamtaler får ikke det store omfang.

Opgaven er at få vist, hvordan samfundet virker, hvor kan man få hjælp. Det får vi ekstra midler til. Største udfordring er sprog, der er mange samtaler med tolk, men også gode muligheder for tolke. Kun døvetolk har været vanskelig. Vi har en samtale efter 1-3 måneder, hurtigere hvis der er store problemer. Ellers tre faste samtaler, når barnet er 14 måneder, 2 år og 5 år på vej mod 6.

Vi kender familierne. Nogle har været her i 20 år, og efterhånden taler mange dansk. Tillid er rigtig vigtig, og forældrene anbefaler os til andre. Jeg tror det skyldes, at vi er gode til at tage hensyn til og behandle familierne forskelligt, og så dét, at vi har været her rigtigt mange år. Personalegruppen har været her i 6-25 år. Vi taler meget sammen i fællesskab.

Der er stadig flere, der slet ikke kan dansk. Sprogbarrieren betyder, at man ikke opnår den samme kontakt, som når man forstår sproget. De fremmedsprogede forældre oplever, at de kommer og afleverer, men de får ikke de små historier fra hverdagen. Det er svært at give hjælp til dagligdagens pædagogiske problemer. Måske derfor er der også en del forældre, som ikke oplever, at det er så vigtigt, hvad der sker i daginstitutionen.

Flere institutioner oplever, at mails, sociale medier m.v. kan støtte den løbende kommunikation, fx fordi modtageren kan få støtte til oversættelse eller fx benytte google translate.

Vi oplever at sedler i tasken ikke dur, men at Facebook letter kommunikationen. Vi er blevet hjulpet af en af forældrene med oprettelse af en Facebook-side. Siden kan også fungere som dokumentation for arbejdet med læreplanerne og skabe dialog i hjemmet, mellem børn og forældre om institutionen.

Vi bruger platformen Mit Børnehus, til dokumentation, men vi må ikke tabe børn og forældre, der ikke bruger digitale platforme.

Ved samtaler har vi tolke, ellers googler vi, eller bruger andre forældre.

SWOT-analyse

I figuren nedenfor præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. sprogarbejde og tolkning

<p>Styrker: Børnene har den alder, hvor de let tilegner sig sprog. Hvis der er mange sprog, bliver dansk fællessproget.</p>	<p>Svagheder: Hvis børnene kommer for sent i institution, er deres danskkundskaber ikke altid gode nok ved skolestart. Tolke kan bruges ved forældresamtaler, men ikke til den løbende "garderobesnak"</p>
<p>Muligheder: Nogle institutioner arbejder med alternative kommunikationsformer. Fx demonstreres god påklædning med billeder. Forældrene får vist forløbet af en sprogtest. De sociale medier anvendes. Institutionerne kommer på hjemmebesøg med tolke.</p>	<p>Trusler: Hvis der ikke er tolke til fx hjemmebesøg, men kun til få formelle konsultationer, kan det gå ud over fortroligheden. Det samme gælder, hvis personalet ikke kender alternative kommunikationsformer.</p>

Generelt kan man sige, at det er vigtigt, at sprogarbejdet ikke opfattes som en isoleret indsats – at lære børnene dansk – men indgår i en ramme, hvor der kommunikerer på mange måder, også med forældrene.

3.4. Hverdagens krav

Et gennemgående træk fra næsten alle institutionerne er, at der lægges vægt på faste strukturer, tryghed, nærvær, forudsigelighed. Børn der kommer fra udsatte hjem har ikke så meget brug for at forholde sig til mange nye udfordringer. De har brug for at falde til og føle sig trygge.

Det er vigtigt, at børnene oplever faste strukturer. Ellers tør de ikke knytte sig. Derfor skal man som pædagog ikke blot lave strukturen om og gå hen i en anden gruppe. Det giver problemer for børnenes tillid.

Nærvær er vigtigt, og at opdele børnene i mindre grupper er guld, det gør vi meget. Vi har også plads til det, så vi råder over hele huset, indtil skolebørnene kommer tilbage. Så vi har faktisk mulighed for at arbejde i de små grupper med 8-9-børn, som man kræver i "Fremtidens Dagtilbud".

Vi arbejder meget struktureret og er med i Fremtidens Dagtilbud, hvor vi bl.a. arbejder meget med børnene i mindre grupper i forhold til sprog og Læring. Det er ikke så forskelligt fra, hvad vi hidtil har gjort. Før kaldte vi dem sproggrupper. Den strukturerede måde vi arbejder på er let genkendelig for børnene. Børnene ved de skal i grupper. Dagen ligger fast, og børnene ved hvad der skal ske. Vi deler børnene op, og de har fx faste pladser, når vi spiser. Den samme voksne arbejder alene sammen med 4-5 børn.

Vi har planlagte aktiviteter hver dag fire timer i børnehaven og to timer i vuggestuen, dvs. voksenstyrede pædagogiske aktiviteter af forskellig art, herunder spisning. Vi har ikke lov til at have timer, hvor en voksen er alene med børnegruppen.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

Børnene har meget brug for mere forudsigelighed. Derfor gentager vi fx vi mange aktiviteter. Vi er også meget ude af huset.

Vi gør brug af powernap. Dette sker i stilhed på madrasser på gulvet, børnene slapper af, evt. med musik. Så det ikke kun er pædagogen, der giver nærvær til barnet. Børnene oplever også nærvær med hinanden.

Det er vigtigt at hverdagen er struktureret. Børnene har meget brug for genkendelighed og forudsigelighed. Derfor er det vigtigt, at der ikke er sygdom, og at der er pædagogisk uddannet personale. Hver stue har en halv time, hvor de planlægger aktiviteterne. Og hver gruppe deles op i tre: En på tur, en har aktiviteter hjemme, og en der har de resterende børn, og hvor man arbejder mere løst og tager sig af diverse problemer. På den måde sikrer vi også, at den, der laver aktiviteter, ikke skal forholde sig til alt muligt andet.

Vi har 10 forskellige sprog. Børnenes udfordringer fylder meget. Mange har brug for meget støtte. Vi lægger vægt på genkendelighed og små børnegrupper. Vi arbejder meget struktureret - samme børn, samme voksne. Vi har aktivitetsplaner, så alle ved, hvad de skal. Ved sygdom omstrukturerer vi, så aktiviteterne gennemføres.

Jeg tror, det har en positiv betydning, at vi er en lille selvejende institution. Lederen er tæt på. Det er vigtigt, at lederen er med. Derfor må det ikke blive for stort. Man er tættere på forældre, personale og børn. Og hvis lederen ikke er der, må pædagogerne tage sig af alle de henvendelser, der kommer fra forældrene.

Vi er en idrætsinstitution og lægger vægt på at være meget inkluderende. Der skal være pædagogiske bagdøre hele tiden, så man kan justere rammerne og om nødvendigt lade barnet bakke ud uden at tabe ansigt, så alle altid kan være med.

I forhold til børnenes læring er det vores holdning, at børnene først og fremmest skal have et godt liv, og man skal stille de krav, de kan magte, i det tempo, der passer til børnene

En enkelt institution giver dog udtryk for det modsatte synspunkt og planlægger ikke så meget:

Vi har mange børn fra udsatte familier. Dagen er præget af uforudsigelighed. Vi må indrette os efter, hvad børnene har overskud til. Nogle kan være trætte, uvaskede, har ikke fået morgenmad, bliver hentet sent, eller kommer sent. Børnenes dagligdag hjemme er uregelmæssig.

Selv om faste grupper og strukturer er i højsædet, understreger man flere steder, at børnene også skal have oplevelser uden for nærmiljøet.

Vi tænker meget i udflugter, så alle fx får mulighed for at komme i Zoo, også dem der er fattige på oplevelser hjemme.

Ture er vigtige for at lære omverden at kende.

Kost

De fleste af institutionerne serverer frokost og er glade for det. Men der er også institutioner, hvor man har madpakker. Der er forskellige holdninger til, om det er godt, at forældrene skal lave madpakker. Enkelte steder har forældrene desuden fravalgt institutionskost på grund af prisen.

Vi giver morgenmad i institutionen, men har ikke frokostordning. Madpakken hjælper os med at følge, hvordan familierne har det. Hvis vi ikke havde madpakkerne, ville vi nogle gange ikke opdage det. Det er også dejligt for forældrene at kunne lave madpakker. Vi hjælper dem, og børnene bliver glade, og vi kan rose forældrene. Generelt får de gode madpakker.

Vuggestuemaden bortfalder. Forældrene har sagt nej tak for prisen stiger til 500 kr. Generelt får de god mad. Men pengene er små.

Vi stemmer hvert andet år. I år har forældrene valgt madkasser, men næste år får vi mad udefra. Jeg synes madpakkerne er meget positive for forældrene. Madpakkerne bliver aftrykket, der viser hvad man kan. Nogle bliver udfordret. Vi har ofte samtaler med forældrene om mad, og vi holder foredrag om mad, så forældrene ved hvad de kan købe af sunde ting i Fakta. Vi viser billeder af sunde madpakker og viser, hvordan man smører madpakker. Men vi har altid mulighed for at smøre, hvis der mangler. Madpakkerne kan være anderledes sidst på måneden, fx hos familier, der venter på familiesammenføring, og hvor manden skal forsørge for 5000. Her træder institutionerne til og hjælper fx med den ene madpakke.

Der er fuld bispisning i institutionen. Generelt lykkedes det med maden. At sørge for den rigtige bispisning er enormt afgørende for forældrenes tiltro til institutionen.

SWOT-analyse

I figuren nedenfor præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. tilrettelæggelse af hverdagen

<p>Styrker: Stor opmærksomhed på tryghed, faste strukturer, kendte voksne, nærhed. Også opmærksomhed på at kende verden uden for det nære miljø.</p>	<p>Svagheder: Afhængigt af stabilt personale, god ledelse, tilstrækkeligt antal voksne, gode lokaler.</p>
<p>Muligheder: Kan bidrage afgørende til, at børnene falder til, hviler i sig selv og tør stå på egne ben. Kan udvikles yderligere ved at dele grupperne og undgå alenearbejde.</p>	<p>Trusler: Dårlige normeringer, for store børnegrupper. Store institutionsstrukturer, hvor man ikke kender hinanden.</p>

Det er slående, at institutionerne næsten undtagelsesfrit fremhæver tryghed og tillid som den helt afgørende værdi, hvor institutionerne kan gøre en forskel – hvis de får ressourcer til det. Der lægges vægt på faste rammer, fast persontilknytning, faste aktiviteter i langt højere grad end i andre institutioner. Dette

synspunkt understøttes også af fx socialministeriets Task Force. Men det betyder også, at der må prioriteres ressourcer til en hverdag, hvor disse hensyn kan tilgodeses.

3.5. Samarbejde med andre

De interviewede institutioner har gennemgående mange kontakter med andre myndigheder – socialrådgivere, PPR, forvaltningen, integrationsmyndigheder. Omfanget af kontakter afhænger naturligvis af, hvor belastede familier, der evt. er tale om. Nogle kan have flere indberetninger om måneden – og der indberettes kun, hvis der er alvorlige grunde til det, understreges det. Men der opleves en tung sagsgang i socialforvaltningerne, og institutionerne savner tilbagemeldinger.

Det er vigtigt med ordentlighed i forbindelse med bekymringer. Vi taler aldrig om at fjerne børnene, og vi har aldrig fået børn fjernet. Vi har mange underretninger og mange møder med psykologer mv. Vi har et godt samarbejde og sørger for at overholde svarfrister. Vi oplever også, at problemerne drøftes, og der sker foranstaltninger. Men vi mangler tilbagemeldinger på, om det virker. Det er vigtigt, at forældrene har 100 pct. tillid. Nogle forældre vælger at flytte, når vi har lavet underretninger, men vi ser også, at de vælger at komme tilbage.

Tilliden til personalet er afgørende. Personalet har bl.a. været her i 28, 20, 17 år - dog har vi også nyuddannede. Indberetninger sker i enighed med forældrene og i samarbejde med forældre. Vi har også et samarbejde med forvaltningen. Underretninger til forvaltningen går som regel OK.

Institutionen laver mange indberetninger. 3 underretninger allerede i februar måned. Sidste år 17 indberetninger til kommunen. Indberetninger til socialforvaltningen kan trækkes i langdrag. Men der er et godt samarbejde med socialrådgiverne, de kommer, når man kalder.

Den kommunal støtte/normering/sparring er super god. Med hensyn til sparring er det er op til den enkelte leder på den selvejende institution at vælge, hvor meget man vil have sparring, ud over et minimum.

Vi har haft socialrådgiver, som hjælper institutionen og forældre. Det har form af et projekt, men det har nu været i fire år. Vi har desuden tæt samarbejde med talepædagog og psykolog - ca. hver 14. dag. Og vi er ved at få skabt mulighed for supervision til personalet.

De sociale myndigheder er tunge og langsommelige.

I de sager hvor der bliver en børnesag, bør institutionerne stadig være med. Her bliver institutionerne i dag sat ud af spillet. Det er vigtigt, at vi kan få bedre information om, hvad der sker for familien, og at man ser daginstitutionerne som en værdifuld samarbejdspartner.

Generelt er institutionerne glade for ordninger, hvor man kan få råd og støtte uden at involvere hele socialforvaltningen i en sag.

Vi vil gerne have socialrådgiver tættere på. Der er rigtig mange familier med problemer.

Der er fast dialogmøder med socialrådgivere, professionelle, psykologer mv. Her laver man uskrevne handleplaner på baggrund af "fokus-team-møderne". På fokus-team-møder

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

behandles børnene og familierne anonymt. Møderne afholdes hver 3. uge. Her tages nye sager op. Til stede er socialrådgiver, specialpædagog, sundhedsplejer mv. fra de forskellige sociale fagområder. For at komme i dybden kan man ikke nå mere end to børn pr. gang. Resultatet forelægges på dialogmødet ugen efter, hvor de børn bliver gennemgået, der har været oppe anonymt. Ulempen ved denne fremgangsmåde er, at processen er langsom – på trods af et godt forum. Man kan jo ikke komme ind på hjemmets forhold, for man skal stadig opretholde anonymiteten. Men man kan eventuelt indkalde forældrene til dialogmøde.

Det er vigtigt med sparring med andre fagpersoner. Vi har meget samarbejde med familieafdelingen og konsulenterne på området - psykologer og talepædagoger. Vi får generelt den hjælp, vi har brug for, men vore psykologer har skiftet en del.

Hvis vi havde en lokal socialrådgiver, ville tingene kunne ske hurtigere. Familierne skifter sagsbehandler ofte, og så må de starte forfra.

Vi har regionspædagog, der kommer ud, og vi får hjælp til udredning og sparring med psykolog m.v. Vi sender mange underretninger, bl.a. om børn, der bliver slået. Men vi har aldrig oplevet truende forældre.

SWOT-analyse

I figuren nedenfor præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. samarbejde med andre myndigheder

Styrker: Indberetninger og andre sager om familier gennemføres i samarbejde med familierne og der lægges vægt på tillid	Svagheder: De sociale forvaltninger opleves som langsommelige, og institutionerne savner tilbagemeldinger
Muligheder: Inddragelse af lokale socialrådgivere m.v. i institutionerne (som man har enkelte steder) kan give en smidigere og mere uformel sagsgang, som familierne føler sig trygge ved	Trusler: Hvis institutionen ikke er et nært miljø med tilstrækkelige ressourcer, risikerer man, at samarbejdet med familierne bliver overfladisk

Samlet lægges der vægt på, at institutionerne inddrager forældrene og er med til at gøre dem trygge og kan være med i div. forløb. Lokale socialrådgivere ønskes, mens socialforvaltningen ofte opleves som langsommelig.

3.6. Krav til personalet

I alle de interviewede institutioner spores et stort engagement. Her er voksne, der brænder for at gøre en forskel for nogle børn, der ofte har mange odds imod sig. Derfor er det krævende at arbejde i disse institutioner. Man skal *ville* det. Og man skal lære at håndtere de mange problemer uden at tage dem for meget med hjem.

De kræver robusthed at møde forældrene, hvor de er. Det er psykisk hårdt for personalet at vide, at børnene har de vilkår, de har. Enten så kan man, eller man kan ikke, og vi har ikke højt sygefravær. Relationerne skal være nære og stabile. Vi må sikre et arbejdsmiljø, hvor folk ikke bare føler, at de må se at komme væk.

Vi har mindre sygdom end andre steder. Personalet kan godt lide at være her, og det giver lavt sygefravær. Vi bygger på tillid, ledelse, rum for refleksion, en følelse af, at det virker, det vi går og gør.

Det er vigtigt, at personalet har en ordentlig indstilling til andre mennesker. At der er god ledelse, fælles fodslag og ærlighed. Vi skal kunne møde familierne åbent, men når vi gør det skal vi være forankret i viden og pædagogik, have både hjerne og hjerte med. Derfor er efteruddannelse også vigtig.

Det er svært at lægge arbejdet fra sig hjemme. Bekymringer for børn og familier fylder. Forældrenes personlige frustrationer og afmagt kommer til udtryk og opleves af pædagogerne.

Personalet er opmærksomt på, at børnene er socialt udsatte, og tager det selvfølgelig nogle gange med hjem. Så selvfølgelig kan der være en følelse af afmagt. Din egen politik og moral bliver hele tiden konfronteret og er til diskussion. Men her kan det være svært at gå på kompromis med kultur og religion". Fysisk oplever personalet at blive slået, og mange løfter børn op, også til en sen alder. Mange børn har behov for den omsorg, der ligger i at blive løftet. Personalet er nok mere stresset end andre steder. Det er mere krævende at arbejde her. I perioder har vi større sygefravær end andre steder. Vi lægger stor vægt på kurser og supervision til personalet.

Man skal være af en speciel støbning for at være her og kunne arbejde med det lange seje træk. Det er belastende. De, der stopper, er dem, der tager for meget med hjem. Dem der brænder og kan holde til det, bliver. Vi har et godt sammentømret personale gruppe.

Personalet har stor ekspertise, stor rummelighed og er psykisk robuste. Det er fx et vilkår, at nogle af børnene slår. Derfor har vi meget fokus på at tale sammen, så personalet ikke bringer problemerne med hjem.

Det er en fordel, at vi har personale med ikkedansk baggrund, både pædagoger og pædagogiske assistenter, og at personalet har været her rigtig længe.

Nogle giver også udtryk for, at de mange udfordringer kan være svære at håndtere.

Der er så mange bolde i luften, at kommunikationen sagtens kan ryge. Fordi vi hører til i et særligt belastet område, har vi været med i et projekt hvor vi har haft tilknyttet en coach i halvandet år, men det slutter desværre nu. Der er ikke råd.

De mange børn med særlige udfordringer og 80 pct., fra forskellige etniske grupper har betydet, at institutionen er blevet "stemplet" af ressourcestærke familier og forbundet med "område ballade". Derfor har vi gennemført et navneskift af institutionen. Problemerne resulterer i fysisk og psykisk stress for medarbejdere.

SWOT-analyse

I figuren nedenfor præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. udfordringer for personalet

Styrker: Stort engagement, erfarent personale, god ledelse, robusthed	Svagheder: Udfordringerne kan blive for mange. Man tager problemerne med hjem. Stress
Muligheder: Flad ledelse. Coaching. Professionel sparring.	Trusler: Afhængigt af ildsjæle, gode ledere og personligt engagement

Samlet peger besvarelserne på, at denne gruppe institutioner er afhængige af medarbejdere, der vil denne type arbejde, og som forstår at tackle udfordringerne uden at tage alle problemer med hjem. Det kræver bl.a. god ledelse.

3.7. Kommunal støtte. Ønsker til forbedringer.

På sigt kunne de fleste institutioner godt tænke sig flere personaletimer og – navnlig – mindre børnegrupper. Den nærhed og tryghed, de lægger så stor vægt på, er vanskelig at opnå med en børnegruppe på fx 23 børn.

Det dominerende ønske på meget kort sigt er imidlertid mere enkelt: At slippe for overflødig dokumentation og for talrige projekter, som kommunen gerne vil have institutionerne med i.

Der er mange projekter i gang: Styr på sprog. Nordbyen læser. Fremtidens Dagtilbud. Det trækker tænder ud, det er lige før det er nok. Bevægelseskursus kan godt være svært at nå. Vi kunne godt have brug for et år, hvor vi kunne få lov til at finde ud af om tingene virker. Vi afslutter projekter, inden vi har nået at få afsluttet. Det er svært at få tingene til at hænge sammen i projekterne, og ind i mellem bliver personalet forpustede. Kunsten er som leder at få det ned på jorden. Der er jo mange ting, der SKAL gøres, og så skal vi søge at få det til at hænge sammen. Rigtig meget nytter, men hvis det ikke giver mening, så skal vi ikke lave det. Fx er der projekter, som fastsætter, at vi skal arbejde i mindre grupper, og at børnene i disse grupper skal være de samme børn. Men i institutionen skifter vi børn midt i et projekt. Det ødelægger en del af meningen, men vi skal gennemføre det. Så må vi tilpasse det og når det hele alligevel. Fremtidens Daginstitution bliver måske rullet ud i hele landet. Det er spændende, men vi er udpeget, vi har ikke kunne vælge. Projekter betyder, at det ser flot ud i forvaltningen. Men hvad med hverdagens virkelighed? Men selvfølgelig skal der udvikles.

Forvaltningen bombarderer os hele tiden. Der er alt for megen dokumentation. Problemet er ikke, at det mangler relevans, eller at temaer er forkerte, men vi når simpelthen ikke at

implementere ét tiltag før det næste kommer. Og så kommer det næste lige efter og lapper over med det forrige. Fx er vi en del af "tidlig opsporing", hvor man skal gennemgå børnene ud fra skemaer. Det er egentligt et godt projekt, men man når kun lige at vænne sig til én procedure, og så bliver det droppet for noget nyt, der vist allerede skal være implementeret 1. april. Så vi når ikke at implementere de nye dokumentationsformer og evalueringsprogrammer.

Der kommer meget fra kommunen. Vi er nødt til at skrive for at dokumentere, for at bevise at vi har behandlet sagen ordentlig. Vigtigt også at dokumentere telefonnotater. Det er vigtigt at notere alt. Mange forældre har ondt i livet, og så klager de, så er det vigtigt at have dokumentationen. Så vi har meget skrivearbejde, men nogle gange er det unødvendigt. Kommunen ønsker, at vi skal følge op på meget, også selv om der ikke er sket noget.

Dokumentationen er sådan set OK, hvis det er rettet mod forældrene. Men noget af det, forvaltningen sætter i gang, er ikke noget, der har betydning for børnene. Forvaltningen burde give ro, så vi kan udføre vores job. Den store undersøgelse om læringsmiljø, hvad kom der ud af den? Nu ansætter man 10 konsulenter i forvaltningen, men hvad får det af betydning for, hvor meget vi skal lave af dokumentation? Det er vigtigt at fokusere på den pædagogiske indsats, men problemet er, at der reelt ikke er tilstrækkelige timer på stuen. Kommune har strammet skruen for meget. Jeg forstår ikke, at de ansætter flere konsulenter i forvaltningen, men bliver ved med at spare i institutionerne. Hvis man i stedet investerede i institutionerne, ville man få langt flere børn, der kan klare sig selv.

Det er rigtigt at dokumentere, og at vi ved hvorfor vi gør tingene. Men der er for meget, og det bliver hele tiden ændret. Der kommer nye tiltag, og det skal laves på nye måder. Men der sker noget, når man skal gå fra i institutionen. Det tager ressourcer fra børnene, at vi skal bruge ressourcer på andre ting. Vi har brug for mere tid til det enkelte barn, mere kontakt med det enkelte barn. Det vil give mere værdi. Det vil være investering i vores fremtid, at børnene får omsorg. Vi skal tænke på, at det er små mennesker, der skal passes på.

Dokumentation tager tid fra børnene. Det er ganske vist nødvendigt. Det skærper opmærksomheden og en alvorlig tilgang. Der er dog meget dokumentation, der er unødvendig. Halvdelen kunne godt skæres fra. Og jeg oplever den som mangel på tillid. Et år med ingen dokumentation ville være godt og ville kunne give børnene et ryk.

Der er flere og flere opgaver i forbindelse med dokumentation og møder. Der er meget overflødig dokumentation. Det virker som kontrol, i stedet for dokumentation. Alt for meget afrapportering. Vi forsøger at skære ned på møde frekvensen og dokumentation. Der er en frygtelig stigning i mødeaktivitet, og det er blevet tungere med teamledelse. Det er klart, at det tager ressourcer fra børnene. Den skriftlige dokumentation kræver, at man går fra børnegruppen. Der skal skrives, og formuleres. Men det bliver ikke brugt, det er bare form af kontrol. Der er alt for meget, som udføres for at tilfredsstille systemet opadtil. Hvis man skar dokumentationen væk, ville det give et kæmpe løft med den normering, der er nu.

Der bruges alt for meget tid på dokumentation. I stedet bør man have tiltro til, at vi gør det godt.

Vi får hele tiden flere opgaver, og tiden til det pædagogiske bliver mindre. Der mangler generel tillid fra forvaltningens side.

Vi er altid bagefter med dokumentationen. Den dokumentation vi skal lave, laves for politikernes skyld. Men vi sørger for de nødvendige underretninger, som er det vigtige for børnene.

Håndteringen af de mange problemer betyder, at der ofte mangler fokus på det daglige pædagogiske arbejde. De ekstra timer, kommunen giver, dækker ikke behovet. Der er blandt andet meget papirarbejde. Halvdelen af det pædagogiske arbejde bliver brugt på skrivearbejde. Der er også brug for støttepædagoger. Problemet er, at vi skal dokumentere alt, og paradoksalt nok gør dette det faktisk svært at planlægge aktiviteter, der skaber struktur. Og netop for disse børn er der meget stort behov for struktur.

Kun en enkelt leder giver udtryk for, at dokumentationen har et passende omfang:

Der blevet lempet lidt på kravene til dokumentation, men vi laver kompetencehjulet samt handleplaner på det enkelte barn med SMTTE modellen. Vi arbejder på den i et halvt år af gangen. Det er en fordel, at det enkelte barn er dokumenteret, hvis der pludselig er brug for dokumentation. Jeg synes, der er skåret ned på den unødvendige dokumentation, og at det har fundet et fornuftigt leje. Og hos os har vi altid været vant til at dokumentere og måle.

Det skal bemærkes, at det ikke fx er læreplanerne som sådan, men den medfølgende dokumentation, institutionerne finder overflødig.

Læreplaner er ikke en hæmsko. Der ligger en læringsforståelse i læringsplanerne. Men nogle gange giver den øvrige dokumentation ikke mening.

Vi har læreplanerne i ryggraden. I øjeblikket fokuserer vi på natur, krop og bevægelse. Vi inddrager hele tiden nye ting.

Selv om mindre dokumentation og færre vekslende projekter er det dominerende her-og-nu-krav, er lederne ikke i tvivl om, at der også er brug for flere ressourcer og navnlig mindre grupper.

Vi har brug for flere ressourcer til børn og forældre. Det kræver tid. Der skal snakkes med forældrene. Der skal også en indsats til, der sikrer, at de kommer ud i samfundet. Vi kunne bruge mere tid sammen med forældrene. Respektfuld dialog med forældrene er afgørende. Personale, personale, personale. Vi er inde og gnave i benet. Vi kan ikke klare flere besparelser. Aldersgrænsen 2.10 år betyder, at der nu er 10 blebørn på en stue. Det tager tid.

Det nytter ikke, at pædagoger skal være alene med store børnegrupper. 22 børnehavebørn og 11 vuggestuebørn er måske en realistisk størrelse, men kun med den rigtige normering. Børn, som er udsatte, har brug for nærværende voksne. De har svært ved at navigere i forhold til mange mennesker. Er de for mange, er det de stærke børn der vinder, og de svage der taber. Det gavner ikke de udsattes børn.

Små institutioner betyder også, at forældrene får relationer til hinanden. Jo mere udsat, jo mere behov for stabilitet.

Drømmen er max 7-8 børn til 2 voksne.

Der er ikke plads til at udføre de aktiviteter og workshops, de ønsker at lave, og som sikkert er gavnlige. Fx har vi lige måttet omdanne et skur til projektrum i forbindelse med sprog.

Jeg går tit hjem og ønsker, at vi have haft lidt mere ro på.

Bedre normeringer vil gøre det bedre for pædagoger og børn. En børnegruppe på 20 børn ville være godt. Vi mangler også mere plads. Vi mangler lokaler til møder m.v. Det kunne løfte. Hvis vi ikke havde de 40½ timer ekstra, ville det betyde store ændringer.

Vi har et rum og to små "tarme". Det gør det vanskeligt at dele børnegruppen. Så må vi gå på legepladsen eller værksted. Det er meget ærgerligt, at den korte tid vi har til pædagogisk arbejde, hvor vi kan dele børnegruppen i mindre grupper, kræver vi er væk fra stuen.

Det vigtigste er færre børn i hver børnegruppe, fordi der er mange børn med svære problemer særligt med sproget. Jeg kunne tænke mig grupper på 16 børnehavebørn og 9 vuggestuebørn. Jeg kunne forestille mig, at mindre grupper også ville give mere tid til forældresamarbejdet, og et mere målrettet forældresamarbejde for den enkelte familie, vil betyde en bedre integration.

Vi får god støtte fra kommunen når vi beder om fx psykologhjælp. Men der er mange børn, der skal rummes. Alt i alt er inklusionen rigtig god, men den indføres sammen med besparelser. Der er ikke ekstra støttetimer, børnene skal bare inkluderes.

SWOT-analyse

I figuren nedenfor præsenteres resultaterne af en SWOT-analyse i skematisk form.

SWOT-analyse vedr. samarbejde/ønsker til kommunen

<p>Styrker: Institutionerne arbejder ud fra pædagogiske læreplaner og finder dokumentation nødvendig.</p>	<p>Svagheder: Institutionerne oplever en voldsom belastning i form af unødvendig dokumentation og deltagelse i prestigeprojekter. Det tager tid fra børnene. De store børnegrupper kan gøre det svært at sikre nærhed og tryghed for børnene. Institutionerne oplever, at forvaltningerne mangler tillid til deres faglighed og i stedet ønsker kontrol.</p>
<p>Muligheder: Det vil være let at droppe en del af den unødvendige dokumentation og de vekslende projekter.</p>	<p>Trusler: Det er en fare for institutionerne, hvis institutioner med mange udsatte børn skal presses ind i fælles dokumentationssystemer og projekter, som ikke tager udgangspunkt i deres helt specielle udfordringer.</p>

Det er slående, at meget af den dokumentation og de projekter, der er sat i værk med henblik på at sikre kvalitet, af stort set alle ledere anses som kontraproduktive, idet de tager meget og unødvendig tid fra arbejdet med børnene og alene bruges "opad" i systemerne. En begrænsning af dokumentation og projekter kunne give et kvalitetsløft. Man vil godt dokumentere, men det skal give mening i forhold til børn og forældre. På sigt ønskes mindre børnegrupper med henblik på at sikre nærhed og tryghed for børnene. Desuden flere personaletimer.

4. Sociale normeringer

I flere kommuner søger man at tilgodese de særlige behov i institutioner med mange udsatte familier gennem "sociale normeringer" eller tilsvarende tiltag. I det følgende ses på de tiltag, man har iværksat i de fem magistratskommuner og i enkelte andre kommuner.

København

I København er der i 2015 afsat 70,5 mill. kr. til fordeling efter en social fordelingsnøgle, jf tabel 8.

Tabel 8. Fordelingen af sociale normeringer i København på børnegrupper ifølge 2015-budgettet

Børnekategori	Mio. kr.
Vuggestue	32,1
Småbørn	0,3
Børnehave	23,2
Fritidshjem	10,8
Fritidsklub	2,6
Junior klub	1,5
i alt	70,5

Midlerne fordeles, således at børn får point for deres udsathed efter følgende kriterier:

- socialpædagogisk friplads udløser 5 point
- børn af enlige forsørgere under 26 år får 1 point
- børn fra familier med meget lav husstandsindkomst får 1 point
- børn med en arbejdsløs forælder for 1 point
- børn af forældre uden erhvervsuddannelse får 1 point

For at sikre, at de mest udsatte tilgodeses, udløses der kun midler, hvis et barn opnår mindst 2 point. På 0-5 års området udløser et udsat barn 40.000 kr. ekstra. For fritidshjem er beløbet 18.000 kr. og for fritidsklubber 10.000 kr. i 2013.

Det bemærkes, at etnisk baggrund *ikke* indgår i de kriterier, som anvendes i København. Som vi så i tabel 1 og 3 er der dog i vid udstrækning et sammenfald mellem sociale kriterier og etnisk baggrund.

Københavns kommune har i 2012 evalueret indsatsen og vurderer, at den har en god effekt. Der er knyttet forskning til den fortsatte indsats.

Århus

I Århus kommune er der i 2015 afsat 40,6 mill. kr. til sociale normeringer.

Her indgår 7 indikatorer, nemlig:

- om der er børn, der selv modtager foranstaltninger i henhold til serviceloven, eller der er søskende, der modtager sådanne foranstaltninger
- andel af børn, der har søskende med bekymrende skolefravær
- andel af børn med søskende i specialklasse
- andel af børn med socialpædagogisk friplads
- andel af børn med anden herkomst end dansk
- andel af børn, der er blevet sprogscreenet som følge af, at barnet har dansk som andetsprog
- andel af børn med søskende, der er blevet sprogscreenet ved skolestart som følge af dansk som andetsprog

Midlerne fordeles til de dagtilbud, som kommer over en vis minimumsgrænse i udsathed⁵. Et dagtilbud i Århus består normalt af flere institutioner, og dagtilbuddets ledelse forestår den nærmere fordeling af midlerne.

Ålborg

I Ålborg sker tildelingen af sociale normeringer til daginstitutionerne på grundlag af forvaltningens konkrete kendskab til de enkelte daginstitutioner. Det hedder: *"Befolkningssammensætningen i nogle boligområder betyder, at der bor en større andel af familier, med behov for en supplerende indsats, hvilket også har følgevirkninger for daginstitutionerne. Der skal fx bruges mere tid til forældresamarbejde, til tværfagligt samarbejde og til skriftligt arbejde, hvilket går ud over den reelle tid til det direkte pædagogiske arbejde. Det er derfor primært institutioner i disse boligområder, der bliver tilgodeset med ekstra personale."*

Der ventes i 2015 afsat 17,3 mill. kr. (incl. en andel af de 250 mill. kr. fra finansloven, som der søges om). Det udmøntes i 39 stillinger til daginstitutioner, 3 i dagplejen samt to socialrådgivere tilknyttet institutionerne. Det kan skønnes, at der går ca. 15 mill. kr. til sociale normeringer i daginstitutionerne.

Odense

Odense kommune har ikke sociale normeringer. Institutioner, der har behov for støtte til en børnegruppe eller til enkeltbørn kan søge om udstationering for en periode af en "regionspædagog", hvis opgave er:

⁵ Den tekniske fremgangsmåde er således: Der beregnes en samlet vægt for det enkelte dagtilbud = $(I_1 + I_2 + I_3 + I_4 + I_5 + I_6 + I_7) * (N_i / N)$, hvor I er de syv indikatorer. N = Antal børn i dagtilbuddet i alt. N_i = Antal unikke børn med indikatorudfald. Vægten bruges til fordeling af de på forhånd afsatte budgetmidler, og for ikke at sprede midlerne for meget får et dagtilbud kun andel i midlerne, hvis man kommer over 1000 kr. pr. år pr. barn.

”...at se de pædagogiske udfordringer i nye perspektiver og bidrage til at kvalificere børnehushets/dagplejens:

- Daglige rutiner
- Organisering
- Pædagogik
- Arbejdskultur

Er der behov for sparring med pædagogerne i forhold til at løse den i handleplanen definerede opgave, foregår dette indenfor den visiterede tid.

I gennem ovenstående bidrager regionspædagogen til at tilrettelægge motiverende læringsmiljøer, som understøtter alle børns deltagelse og læring i forhold til deres kompetencer og behov.”

Der tildeles - så vidt det oplyses - ikke faste ekstratimer ud fra den sociale eller etniske sammensætning.

Frederiksberg

Tilsvarende har Frederiksberg ikke sociale normeringer eller lignende, men bevilger alene eventuel ekstra støtte i forhold til enkeltbørn.

Tabel 9 viser herefter udgifterne til sociale normeringer m.v. i de fem magistratskommuner.

Tabel 9. Budgetterede udgifter til sociale normeringer og lignende i de fem magistratskommuner

	Budgetterede driftsudgifter til daginstitutioner for børn under skolealderen 2015 i mill. kr.	Sociale normeringer m.v. i mill. kr.	I pct.
København	4.724	56,6	1,2
Aarhus	1.975	40,6	2,1
Odense	659	0	0
Aalborg	647	15	2,3
Frederiksberg	656	0	0
I alt	8.661	112,2	1,3

Note: Driftsudgifterne i København indeholder udgifter til kombinerede børnehaver/fritidshjem og lignende.

Oplysningerne om driftsudgifter er fra Statistikbanken.

De institutioner, der modtager ekstra midler, understreger alle, at man absolut kan mærke de muligheder, det giver. I de samlede institutionsbudgetter fylder indsatsen i forhold til de udsatte institutioner dog ikke særlig meget.

Andre kommuner

Bureau 2000 har været i kontakt med enkelte andre kommuner med mange børn fra de etniske minoriteter og mange børn i sociale boligbyggeri.

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR DAGINSTITUTIONER I UDSATTE BOLIGOMRÅDER

I *Hvidovre* har man hidtil anvendt 12,8 mill. kr. på en inklusionspulje og 4,8 mill. kr. til en form for social normering (fordelt efter forældres tilknytning til arbejdsmarkedet, forældrenes uddannelse, familietype og etnicitet). De 12,8 mill. kr. er blevet ligeligt fordelt. Fremover vil kun 3,2 mill. kr. af inklusionspuljen blive ligeligt fordelt efter børnetal, mens resten går til institutioner med mange udsatte børn. Disse vil således blive tilgodeset med ca. 15 mill. kr. (ca. 5 pct. af budgettet). Midlerne kommer, som det ses, ved omfordeling.

I *Esbjerg* er man tilsvarende i gang med en omdeling. Detaljerne er ikke kendt, men i 2016 ventes ca. 14 mill. kr. afsat til sociale normeringer (3,7 pct. af budgettet). Midlerne hentes hovedsagelig ved at skære maden væk i vuggestuerne, ved besparelser i forbindelse med sammenlægning til store områdeinstitutioner og ved generelle besparelser.

Gladsaxe har ikke sociale normeringer, men en to-sprogs-pulje på 1,5 mill. kr. (0,4 pct. af budgettet), som er fordelt på 9 dagtilbud.

Brøndby kommune har afsat 3,5 mill.kr. til ressourcepædagoger og sprogtimer. Det ventes øget til 4,5 mill.kr. (andel af finanslovspuljen), svarende til 2,2 pct. af budgettet.

Høje-Tåstrup kommune har afsat 2,5 mill. kr. (0,8 pct. af budgettet) til ressourcepædagoger, målrettet institutioner med mange udsatte børn.

Vejle kommune har afsat 6 mill. kr. (1,5 pct. af budgettet) til sociale normeringer, fordelt efter en nøgle, hvor indkomst, uddannelsesniveau, arbejdsmarkedstilknytning, familietype og etnisk herkomst indgår.

Kolding kommune anvender 3,7 mill. kr. (1,2 pct. af budgettet) til at støtte fire institutioner med særligt ressourcekrævende børn.

Metode

Analysen i afsnit 2 om etniske og sociale forskelle i daginstitutionerne, bygger på ikke tidligere anvendte data fra spørgeskemaundersøgelsen "Daginstitutionernes hverdag 2015". Data er indsamlet fra 875 institutionsledere i hele landet. Bureau 2000 vurderer, at undersøgelsen samlet set er repræsentativ. Når det gælder institutioner med mange udsatte børn, er datagrundlaget dog lille. Der kan derfor være usikkerhed om den præcise størrelse af de enkelte resultater, men analysen kan alligevel anvendes til at vurdere nogle overordnede tendenser.

Analysen i afsnit 3 bygger på kvalitative interviews med 23 institutionsledere. De 23 institutioner er udvalgt ud fra spørgeskemaundersøgelsen, idet Bureau 2000 har kontaktet de institutioner, som:

- 1) Har et flertal af børn, der taler et andet sprog hjemme end dansk
- 2) Ligger i et socialt boligbyggeri

Bureau 2000s medarbejdere har først besøgt tre institutioner og har herefter finpudset en spørgeguide, som er anvendt i de øvrige – telefoniske – interviews. Enkelte ledere har kun kunnet svare sporadisk på grund af travlhed.

De gengivne udsagn er ikke mundrette citater, men er formuleret ud fra Bureau 2000s notater fra de enkelte samtaler, idet vi har søgt loyalt at formidle betydningen i de udsagn, vi har fået fra lederne, men således at de i nogen grad er tilpasset skriftsprog. Udsagnene, der er anonyme, er ikke sendt til godkendelse.

Udsagnene fra institutionslederne er analyseret ud fra et SWOT-koncept, hvor man vurderer:

S=Strength=styrker

W=Weakness=svagheder

O=Opportunities=muligheder

T=Threats=trusler.

Analysen i afsnit 4 om sociale normeringer bygger på samtaler med kommunale forvaltningspersonale, suppleret med udvalgsreferater m.v.

Litteraturliste:

Niels Glavind , Susanne Pade "Daginstitutionerne hverdag 2015" FOA, Bureau 2000

Niels Glavind, Susanne Pade "Hverdagen i små og store daginstitutioner". Bureau 2000, 2015

Rapporter fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud, Ministeriet for Børn og Undervisning 2012.

» Fremtidens Dagtilbud – Pejlemærker fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud

» Læring og inklusion i praksis – Fortællinger fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud

» Baggrundsrapport – fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud

Niels Rosendal Jensen, Kirsten Elisa Petersen og Anne Knude Wind " Daginstitutioner i udsatte boligområder" Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, 2015